

Læstadianisme, Læstadius og vekkelse

Sosialt, religiøst eller begge deler?

Forfatter: Arnhild Espejord Jensen

Veileder: Professor Øyvind Norderval

Spesialoppgave i Teologi, Det teologiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

13.januar 2011

Innhold

Innhold	2
Sammendrag:	3
Takk til... ..	5
Kapittel 1.....	6
1.1 Innledning og begrunnelse for valg av oppgave.....	6
1.2 Metodevalg.....	8
Kapittel 2: Vekkelser og Læstadianismen.....	10
2.1 Vekkelserbevegelsene oppstår i Norge.....	10
2.2:Lars Levi Læstadius.....	11
2.2.1 Biografi	11
2.2.2 Forkynnelse	13
2.2.3 Læstadius sitt arbeid.....	14
2.3 Utviklingen etter Læstadius.....	14
2.3.1 Johan Raattamaa	14
2.3.2 Læstadianismen.....	15
2.3.2.1 Utbredelse	15
2.3.2.2 Hva er egentlig læstadianismen og hvorfor oppsto den?	16
2.4 Skiller innenfor læstadianismen.....	20
2.4.1 Læstadianismen i Norge.....	20
2.4.2 Kautokeino-opprøret: Hvorfor?	22
Kapittel 3:.....	25
3.1 Lyngelæstadianismen	25
3.1.1 Erik Johnsen.....	25
3.1.2 Geografi.....	27
3.1.3 Lyngelæstadianismen som gren	28
3.1.4 Hva skiller egentlig Lyngelæstadianismen fra resten av læstadianerbevegelsen?	29
3.1.5 Teologi.....	35
3.2 Utviklingen videre.....	36
Kapittel 4: Læstadianismen i sammenheng med andre vekkelser.....	39
4.1 Haugianismen som kontrast til læstadianismen.....	39
Kapittel 5: Oppsummering og konklusjon	43
Litteraturliste.....	48
Artikler og bøker:.....	48
Internett:	49

Sammendrag:

Problemstillingen min om *«læstadianismens framvekst i Nord-Norge, med hovedvekt på Lyngenlæstadiansimen og i sammenheng med andre vekkelse. Er disse vekkelsene sosialt eller religiøst betinget?»*

Denne oppgaven handler om hvordan Læstadianismen har utbredt seg og hvordan vekkelsesbevegelser har påvirket det sosiale.

Læstadius var teolog og botaniker i samisk lappland på 1800- tallet, midt i den pietistiske historieforståelsen. Dette førte til at han var påvirket av sin samtid.

Læstadianerbevegelsen har alltid vært sett på som en gammeldags vekkelse, men mange fordømmer mot seg. I denne oppgaven prøver jeg å ta et oppgjør med mine fordømmer. Vekkelsen ble påvirket av det sosiale. I utgangspunktet var læstadianismen en vekkelse for samer og senere kvener. Disse hadde små eller ingen muligheter til å avansere sin klasse. De ble også utsatt for fornorskning. Dette igjen førte til at vekkelsesbevegelsen ble som en motpol til at samene skulle fornorskes.

Læstadianismen hører med til statskirka og det har den hele tiden skulle gjøre. Som andre vekkelsesbevegelser fikk den dårlige forhold i begynnelsen og ble sett på som om den var opphavet til Kautokeinoopprøret som skjedde på 1800- tallet.

Læstadianismen har spredt seg ut til flere land og plasser etter hvert, og i forkynnelsen til læstadianismen kan man finne igjen flere holdepunkt man også finner igjen i Haugianismen. Vekkelsesbevegelser er gjerne både sosialt og religiøst betinget.

Selv om noe har vært nytt i sin samtid kan dette forandre seg slik at den 100 år etterpå blir sett på som å være en stivnet gammeldags vekkelse. Lyngenlæstadianismen har skilt seg fra de andre fraksjonene og dermed utgått som en egen retning.

Dette har jeg som problemstillingen antydnet lagt en del vekt på i oppgaven. Så oppgaven handler om hvordan læstadianismen har forandret seg og hvordan Lyngenretningen er som retning. Utbredelse spiller også en rolle. Igjen vil det vise seg at ting er gjerne mer komplisert enn man tror når man starter skrivingen.

Konservativt og liberalt er ting som går igjen. Dette er fordi retningen er konservativ, men liberal. Jeg ser også på hvordan de holder på det gamle og gjerne sloss mot at modernismen skal komme

inn i den menigheten.

Vekkelsene som har vært i Norge har gjerne mange likhetstrekk, men de er også forskjellige. Dette fører til at selv om man lærer om en vekkelse så kan man ikke si at man kan noe om alle. Vekkelsesbevegelsene jeg har lagt vekt på i denne oppgaven var i den pietistiske tradisjonen.

Takk til...

Jeg vil begynne med å takke min veileder Øyvind Norderval for god veiledning til å skrive oppgave.

En stor takk til Silje Dåbakk for hjelp til å oversette enkelte nettsider fra finsk til norsk. Dette førte til at jeg hadde litt større frihet til å finne stoff om læstadianismen.

Jeg vil også takke søsknene mine Ranveig og Ingrid for gjennomlesning. Takk også til mine foreldre som støtter meg og lar meg tro på at ting går bra når jeg selv mister troen på det.

Og ikke minst til alle som har vært med i diskusjoner og kommet med innspill til oppgaven. Uten det hadde jeg aldri blitt ferdig. Og ikke minst til dem som har vist meg at det er et liv utenfor lesesalen og at det alltid finnes tid til kaffepauser, selv om dere er blitt foret med betraktninger om læstadianismen håper jeg ikke dere har gått alt for lei. Og takk for at dere har godtatt at jeg periodevis har vært umulig å lage planer med. Ingen nevnt – ingen glemt.

Kapittel 1

1.1 Innledning og begrunnelse for valg av oppgave.

Samene er et folkeslag som har blitt utsatt for fornorskning i forskjellige grader og trinn. Hvordan har dette egentlig påvirket kulturen og har noe av kulturen overlevd. Mange Læstadianere er av samisk opphav. Var det Læstadius som gjorde at samene fikk kristendommen, eller var de kristnet før Læstadius kom? Dette er ting jeg har lyst til å lære mer om.

Siden jeg er oppvokst i Nord-Norge så har jeg også vokst opp med fordommer mot læstadianisme. Dette er en av grunnene til at jeg har valgt å skrive denne oppgaven.

Mange av fordommene folk fra Nord-Norge har går ut på at læstadianismen er konservativ og visstnok ikke skal bruke gardiner og egentlig leve et veldig pietistisk liv. Dette kan stemme for noen retninger men ikke for Lyngelæstadianismen.

Læstadianismen som gren blir sett på som om den er en gammeldags retning, men stemmer dette eller er dette noe som har oppstått etter hvert? Er det slik at den startet som en vekkelse som faktisk hadde noe bra med seg, og at folk nå kun ser det negative?

Det er en måte å ta oppgjør med at det er mange ting som er opplest og vedtatt. Så jeg gikk inn i denne oppgaven med den innstillingen at læstadianismen er gammeldags og kjedelig. Men dette er oppfattinger jeg i gjennom å skrive oppgaven måtte legge fra meg. Ting er gjerne mer komplisert enn svart og hvitt. Læstadianismen er ikke bare en religiøs, men også en sosial vekkelse.

Ofte blir det trukket likhetstrekk mellom å være læstadianer og same. Opprinnelig kan man si at Læstadianismen var en samisk og senere kvensk konfesjon, men dette har siden forandret seg. Nå er det gjerne nordmenn som også hører til denne bevegelsen. Dette er en utvikling som har skjedd gjennom de siste 100 årene, kanskje som en reaksjon på at det har vært flere vekkelsesbevegelser.

Det har dermed vært en interessant oppgave å skrive og se at læstadianismen var i sin samtid radikal, og man finner mye likheter med vekkelsesbevegelser ellers, men på grunn av sosiale forhold vil det ikke være likt i nord og sør uansett.

Jeg har også måtte velge bort noe av det jeg ville skrive om. Dette er på grunn av at jeg i begrensningene har tid og størrelse på oppgaven. Læstadius var en mann som hadde mange forskjellige interesser: Han var teolog, samlet inn samiske myter og var botaniker. Samene er et folk med naturreligion som er utsatt for fornorskning. I utgangspunktet hadde de naturreligion og kultur, før kristningen kom. Enda mens Læstadius virket kunne man finne fragmenter av den kulturen. Dette har ført til at jeg har å måtte velge hva av delene jeg skulle skrive om. Utgangspunktet var at jeg ville skrive om noe som handlet om Nord-Norge og religionforholdene der. Jeg endte opp med å skrive om læstadianisme, vekkelsesbevegelse og Læstadius. Dette er enda et veldig stort tema så jeg har valgt å skrive om *«læstadianismens framvekst i Nord-Norge, med hovedvekt på Lyngenlæstadiansimen og i sammenheng med andre vekkelse. Er disse vekkelsene sosialt eller religiøst betinget?»* Denne problemstillingen har jeg valgt å løse ved og først se på hvordan vekkelsesbevegelsene i Norge var på 1800- tallet generelt, for så å skrive om Læstadius og læstadianismen. Så kommer et kapittel om Lyngenretningen. Og til slutt vil jeg trekke fram likheter mellom læstadianismen og haugebevegelsen, for å vise en sammenheng.

Jeg vil i oppgaven prøve å gi en skisse på hvordan læstadianismen har bredt seg ut i løpet av tiden. Etterpå vil jeg vise hvordan Lyngenretningen har blitt, uavhengig av hvordan resten av læstadianismen har utviklet seg. Og prøve å gjøre det med vekt på Lyngenretningen. Men for å forstå den retningen må man se på læstadianismen som vekkelsesbevegelse først.

Som jeg nevnte tidligere i innledningen er denne oppgaven basert seg på et ønske om å tette et hull jeg synes jeg har etter studier. Vi har lært om vekkelsesbevegelser i Sør-Norge og Østlandet, men jeg synes det mangler å lære om nordnorske forhold. I sør er det for ikke mange år siden det ble snakk om fler religiøsitet, mens man samfunnsmessig kan si at det har vært å finne fler religiøst og flerkulturelt perspektiv i Norge hele tiden. Det kan man se på at i nord fantes det både nordmenn, samer og kvener. Samene var ikke så avhengige og påvirket av grensene som fantes før. Samene kunne være både finske, russiske og norske uten at noen stilte spørsmål om nasjonalitet. De var samer eller kvener. Dette er ting man kan finne igjen slik som at enkelte kommuner er skiltet på 3 språk når du kjører inn i dem. Dette er ofte i Finnmark, Troms har gjerne bare 2.

Jeg vil også komme inn på et av opprørene man kan si var av de sosiale opprørene som hadde noe å si for utbredelsen. Dette er Kautokeino opprøret. Jeg vil også vise til haugianismen og likheter med læstadianismen.

I oppgaven legger jeg til bakgrunn i at det er en samisk vekkelse. Dette stemte når bevegelsen oppsto, men etter hvert er vekkelsen ikke bare samisk eller kvensk. Men for alle. Dette er en forandring som kommer etter hvert som bevegelsen utvikler seg.

Jeg har i denne oppgaven valgt å legge vekt på hva som er likt og forskjellig innenfor de forskjellige retningene, og da vurdere det opp mot Lyngenretningen.

Dette er fordi at Lyngen-retningen er den eneste «norske» retningen av læstadianismen, og den retningen man hører mest om siden det finnes forsamlinger ikke langt fra der jeg kommer fra. Dette gjør oppgaven mer spennende å jobbe med.

I denne oppgaven vil jeg se på de nordligste delene av Norge, og kombinere dette med Sverige og Finland. Dette er på grunn av at man ikke kan se på de forskjellige landene uten å se på alle tre. Dette handler om at nasjonalgrenser har hatt mindre betydning under læstadianer bevegelsens opprettelse.

I løpet av oppgavearbeidet så har jeg støtt på forskjellige teorier om læstadianismen, og med kun bruk av sekundærkilder så vil det alltid være et spørsmål om hva man skal ta med og hva som skal utelates.

Når jeg i siste del skriver om lekmannsbevegelsene har jeg igjen beveget meg kun til Norge, og dermed må det ikke forvekslet med at jeg ellers har brukt Nord- Norge som referansepunkt.

1.2 Metodevalg

I denne oppgaven, som er en historisk oppgave, har jeg valgt å legge vekt på å bruke sekundærkilder. Derfor har jeg valgt å bruke historisk metode i oppgaven.

Som litteratur finnes det en del bøker og artikkelsamlinger. Og disse har jeg valgt å bruke siden jeg har valgt bort primærkilder. Dette fører til at jeg bruker en del sekundærlitteratur. Bøker jeg har valgt å bruke mindre av er de som omhandler samiske myter.

Jeg har også i løpet av denne oppgaven vært avhengig av å sette meg inn i sosiale forhold. Man kan ikke se på vekkelsesbevegelsen uten å se på hva grunnen er.

Jeg vil også se på hvorfor de holdt seg til kirka mens de egentlig ikke var sikker på hvordan vekkelsesbevegelse dette skulle være. Skulle de være en del av kirka eller skulle de ta den

avgjørelsen å bli en frikirke eller sekt utenfor kirka.

Lyngenretningen kan man si var en opposisjon til det at det i byene slik som Tromsø ble flere og flere frikirker. Blant annet vil jeg komme inn på at baptistene sto sterkt og dette førte til at blant annet Lyngenretningen fikk et annet syn på dåpen enn de andre læstadianergrenene. OG at dette blir visst tilbake til at det handler om at de ikke helt var enige med baptistene i at det burde være voksendåp. Men at det skulle være barnedåp, så fikk troen komme etterpå. Dåpssynet er veldig i tråd med Confessio Augustana.

Ellers har artiklene jeg har valgt å bruke vært interessante og fra forskjellige tidsepoker som har gjort at jeg har vært nødt til å sette meg inn i forskjeller fra da de opprettet læstadianismen og fram til nå.

Artiklene jeg har brukt har tatt opp forskjellige deler av læstadianismen og visst til hvordan samfunnet forandret seg og hvordan dermed det også ble forandring i hvordan læstadianismen var som gren.

En av artiklene jeg har valgt å bruke som bakgrunnsstoff er «Gud på nordnorsk» denne handler om hvordan gudsbildet i Nord-Norge har blitt forandret etter hvert som tidene har skiftet. Og at det gjerne er en forandring som er preget av å ha annen kultur enn den som er i sør og dette kommer av at nasjonalgrensene ikke fungerte på samme måte i nord som i sør.

Artiklene omhandlet om hva som de forskjellige predikantene hadde opplevd og hvordan dette hadde påvirket deres syn på læstadianismen og dermed forandret tolkningen til at det ble en egen bevegelse innenfor kirka. Det var også lagt vekt på at det ikke skulle være en sekt, men en bevegelse som holdt fast på statskirka.

Kapittel 2: Vekkelser og Læstadianismen.

2.1 Vekkelsesbevegelsene oppstår i Norge.¹

Vekkelsesbevegelsene på 1700- og 1800- tallet er vanskelig å knytte til nasjonalgrenser. Gjerne skjer vekkelsene sentralt og ikke nødvendigvis nasjonalt.

Vekkelsesbevegelsene oppstår ved at menneskene trenger mer å forholde seg til enn det som er gitt akkurat der og da. Slik som religionen er. Vekkelsesbevegelser er når religionen blir tatt til et personlig nivå og folk omfavner den på en måte slik at den oppstår nedenfra, det er ingen som forteller hvordan omvendelsen egentlig skal skje. Den identiteten som lå i religionen ble gjerne brutt og vekkelsesbevegelsene oppsto. Det var gjerne ikke bare det individuelle, men individualisme preget med gruppetilhørighet som var viktig. Dette igjen førte til at vekkelsespredikantene hadde gode forhold.

Vekkelsesbevegelsene var en reaksjon på omformingen som foregikk i landet på 1800- tallet generelt. Dette er i hvert fall den versjonen som er kommet fram i nyere historieforskning, Og på 1800- tallet var det læstadianismen og haugianismen som sto i front. Dette er noe som vil bli behandlet en annen plass i oppgaven.

Alle vekkelsesbevegelsene var i den pietistiske ånd. Inderlighet var viktig. Pietismen talte om den sanne kristendom som ikke var påvirket av alle mulige andre ting som tok vekk fokuset fra det som skulle være viktig. Kalletikken var det som ble gjeldene i stede for at det skulle være den med at det kun vær i gudstjenester tilbedelsen skjedde. Denne virkelighetsforståelsen der alle var en stor masse ble brutt og det var viktigere med hva du selv kunne gjøre og personlige valg. Det kollektive ble litt borte mens den individuelle friheten betydde mest.

Så dette kan oppsummere at man gikk fra at det var det kollektive oppleste som var gjeldende til at det ble mer av at det var viktigere med hva du gjorde selv og hvordan du trodde på egenhand. Man trengte ikke lengre noen mellom mann for å legge bønner til Gud. Dette var litt i tråd med Luther og når han forkastet at man trengte å ha helgener til å gå i forbønn for

¹ Thorkildsen, Dag 1996

personer. Det kunne gjøres på individuell basis.

Jeg har valgt å se nærmere på vekkelsesbevegelsen som var i Nord-Norge og Norden. Altså læstadianismen, dette var i utgangspunktet en svensk vekkelse som gikk ut fra presten Læstadius lære og den spredte seg til hele Norden etter hvert.

Forskjellen på haugianismen og læstadianismen kan man se på som om det var forskjellige samfunnslag disse henvendte seg til. Mens Hauge henvendte seg til middelklassen så henvendte Læstadius seg til de som ikke eide egen jord og gjerne ikke hadde muligheter til å komme seg lengre opp på rangstigen enn de allerede var.

Det som kjennetegner vekkelsesbevegelsene er at det er mer lagt vekt på at det inderlige i religionsutøvelsen er mye viktigere enn det at det blir fortalt hva du skal tro. Vekkelsesbevegelsene generelt oppstår gjerne når folk føler at de trenger å tro på noe større enn de selv og gjerne ikke er enige i hva det konstitusjonelle mener. På 1800- tallet var det vekkelse fra folkene og inn i kirka, mens på 1700- tallet skjedde vekkelsene ved at det kom fra prekestolene og ble tredd ned på menneskene.

På 1800- tallet var vekkelsesbevegelsene som en kritikk mot øvrigheten. Dette var ofte på grunn av at folk flest hadde dårlige kår og dermed trengte å komme seg ut av disse dårlige kårene. Ofte kan man si at vekkelsesbevegelsene også er en sosial bevegelse, ikke bare en religiøs bevegelse. Mens Hauges vekkelse rettet seg mot bondestanden rettet Læstadius seg mot et folk som var på vandring.

Vekkelsesbevegelsene oppstår ofte når noen trenger noe ekstra for å forklare hvorfor verden er slik den er, ofte kommer de i sammenheng med dårlige sosiale forhold og undertrykkelse.

2.2:Lars Levi Læstadius

2.2.1 Biografi

Lars Levi Læstadius ble født i 1800 og døde i 1861. Læstadius var teolog og botaniker i Karesuando. Dette var i begynnelsen av hans karriere og siden ble han opphavsmann til en vekkelse som ble spredt på grunn av at folk i en siida hørte om han også fortalte det videre når

de kom på sommerbeite. Etter hvert flyttet Læstadius til den finske delen av Sverige og da begynte han å ha prekene på finsk, men oversatt til samisk. Dette førte til at læstadianismen kunne få større utbredelse.

Som en del av pastoraleksamen skrev Læstadius noen teser. Dette var vanlig på denne tiden. I tillegg til alle andre disipliner de skulle gjennom så var det også vanlig at eksaminanden skrev noen teser hvor han etterpå disputerte. De 10. første skulle være pastoralt forankret, mens de resterende var valgfritt.² I sine teser hadde han de fleste på latin, som var det vanlige akademiske språket, men han hadde også to teser hvor den ene var på finsk og den andre på samisk. Den finske tesen tok oppgjør med alle de som talte om avholdenhet og satte formaninger i kirka høyere enn gudsordet. I en av sine teser han valgte å disputere tok han oppgjør med alkoholforbruket som fantes. Det var for hans vekkelsesbevegelse viktigere med gudsordet enn opplysningene som kom fra maktsentrumet. Maktsentrumet vil være der staten er samlet. I Norge var det ofte i sør at det var ting ble bestemt. Ofte ble prekenene og kirken brukt i oppdragerøyemed hvor det ofte ble laget formanede taler i kirka. Gudsordet kunne ofte komme på en andreplass. Dette var noe av det Læstadius i sin vekkelsesbevegelse tok oppgjør mot. Det er ikke alle formaningene som var viktig, men prekenene og læren om gudsordet som var det viktige. Læstadius sin måte å tale på var ny, i forhold til hva som var vanlig.

Læstadius oppvekst førte til slutt fram til at han ble predikant i «sameland» hvor han drev og forkynte til samene på det språket de brukte som hverdagspråk som var samisk. Selv om dette språket har flere dialekter så er det i den nordligste delen brukt nordsamisk. Det finnes også lulesamisk og sørsamisk. Etter hvert som Læstadius flyttet til den finske delen av Sverige var det finsk som var talespråket.

Læstadius virket i et samfunn som var preget av reintyverier og alkoholisme. Dette kan være en av grunnene til at den læstadianske vekkelsen hadde et forbud mot alkohol. Det var noe som var djevelens verk.

Man kan regne med at en av grunnene til hvorfor han talte mot stort alkoholforbruk var at han som barn hadde opplevd hva alkoholforbruk kunne gjøre.

² Kristiansen, Roald 2005 side 58

I løpet av sitt virke skrev Læstadius både prekener og andre tekster. Blant annet skrev han dårhushjornet som er en tekst om hvordan frelsen kan oppnås og hvordan sjelen kan bli frelst. Dette er en av bakgrunnene til vekkelsesbevegelsens opphav.

2.2.2 Forkynnelse

Etter 18 år som prest så fikk Læstadius en oppvekking og begynte i sin forkynnelse å tale om bot og omvending.

I januar 1844 var Læstadius på en visitasjons reise og der møtte han en samepike som er blitt kalt Lappmarkens Maria. Hennes virkelige navn er Milla Clemensdotter Her lærte Læstadius om nåden og syndenes forlatelse. Dette igjen førte til at han fikk større selvtillitt i prekenene. Og dermed var frøet til læstadianismen sådd.³ Læstadius flyttet til Pajala, og dette ble sentrum for vekkelsen. Målet med vekkelsen etter dette var at man skulle ha en levende tro, ikke en død tro.

Læstadius drev med en forkynnelse som var kritisk til den politikken som ble først av øvrigheten, siden han kom fra slike kår var det lettere for han å sette seg inn i hvordan samene hadde det enn det var for noen som ikke var så nært maktsentrumet. Som tidligere nevnt er samene et naturfolk som holdt seg til blant annet reindrift og fiske. Joik og bruk av runeboomene ble forbudt under kristninga av samene og dette førte til at en del av tradisjonen forsvant.

Han var også på en ekspedisjon til Finnmark hvor han samlet inn mytene som fantes i den samiske religionen. Læstadius var også i sin ekspedisjon i Alta og talte i Kåfjord kirke.

Læstadius prekte og brukte samisk, finsk og kvensk som talespråk. Når han hadde preken ble disse tolket til de språkene som var i bruk: Norsk, svensk og Finsk., Som sønn av en mor som var same hadde Lars Levi Læstadius kjennskap til det samiske språk. Uansett kan man anta det at han var bevandret både i den samiske kulturen og samiske språket. Dette førte til at det ville være naturlig for Læstadius å ha prekener på det språket som var talt det han jobbet.

Læstadius ble sett på og var grunnleggeren av læstadianismen. Det er denne retningen

³ <http://old.troms.kulturnett.no/laestadius/Artikler/larslevi.htm>

oppgaven min kommer til å legge vekt på.

Læstadius virket i en landsdel hvor det var flest samer og kvener og hvor det i enkelte tilfeller var vanskelig for den norske stat å være tilstede. Eksempel på dette var Kautokeino opprøret.

2.2.3 Læstadius sitt arbeid

Læstadius var også i sin karriere interessert i å samle inn de samiske mytene som fantes og få disse utgitt. Det førte til at han reiste rundt for å samle sammen de samiske mytene for å gi dem ut i bokform. Dette var for å bevare mytene for ettertiden.

Han drev med misjon blant samene og samlet sammen forklaringer på den samiske mytologien. Læstadius hadde ett samarbeid med Isak Fellmann⁴ hvor det ble lagt til rette for at de skulle skrive om den samiske mytologien. Dette gjorde de ved blant annet å dra på ekspedisjon til Lappland. Fellmann ville også gi ut bøker med oppsamlinger av den samiske mytologien. I følge boken « Fragmenter i lappska mythologien» skulle de på ett tidspunkt samarbeide om å gi ut de samiske mytene for å få disse bevart for ettertiden, men siden Læstadius hadde en avtale om å få gitt ut boken og hadde et stipend for å få gitt disse ut var han ikke så interessert i å gi dem ut sammen med Fellmann som ikke hadde den finansieringen i orden.

Ut fra dette kan man si at Læstadius med sin framtoning og det at han tok på alvor kulturen samene hadde så var det en del samer som ble med i denne vekkelsesbevegelsen. Og dette førte til at man kan si at det var Læstadius som hadde en del å si i forhold til kristninga av samene i nord. Ikke bare i Norge, men også i Sverige og Finland og Russland.

2.3 Utviklingen etter Læstadius.

2.3.1 Johan Raattamaa

Johan Raattamaa ble født i Sverige 12.09.1811⁵ og døde i 07.03.1899. Raattamaa var sønn av Johan Persson Raattamaa. Raattamaa hadde 5 søsken. Moren snakket ofte med barna om Gud.

⁴ Læstadius, Lars Levi side 23

⁵ <http://lestadiolaisuus.info/henkilot/raattamaa/index.php>

Som 15 åring ble han alvorlig syk og dette førte til at han ble i tvil om sitt gudsforhold. På grunn av denne tvilen oppsøkte Raattaama Læstadius, men han klarte heller ikke fjerne tvilen. Etter hvert som Rattaama frisknet til hadde han fortsatt tvil og angst om sitt forhold til Gud. Dette ble borte etter hvert.

Som voksen opplevde Raattaama å bli kateket under Læstadius. Som 30 åring fikk han en religiøs oppvåkning som igjen førte til at han overtok etter Læstadius. Som lekmannspredikant. Raattamaa holdt bevegelsen samlet mens han var i livet men etter hans død var det for store person og læremessige uenigheter til at de klarte å holde vekkelsen samlet. Rattaama talte mot gjendåpens bad og mente at det var en slapphet i dåpssynet⁶ Når Raattamaa døde ble læstadianismen delt i flere grener og de indre stridighetene kom til syne. Ut fra dette kan man si at Johan Raattamaa var læstadianismens 1. leder etter Læstadius og siste leder for en samlet vekkelsesbevegelse.

2.3.2 Læstadianismen.

2.3.2.1 Utbredelse

Siden Karesuando lå nært finskegrensen så bredte vekkelsen seg raskt inn i Finland.⁷

Ut fra dette kan man si at læstadianismen var i utgangspunktet en svensk vekkelse som etter hvert ble en vekkelse for hele Norden. Og de første som ble med i denne vekkelsen i Norge var gjerne samer eller kvener. Vekkelsen har i senere tid spredt seg til både Canada og USA også.⁸ Vi kan også finne en førstefødte menighet i Danmark. Den kom dit rundt 1950⁹ Men jeg velger å konsentrere meg om det som finnes i Nord Troms.

Ellers kan man si at læstadianismen kom til Norge til tre plasser: Kautokeino. Lyngen og Ibestad/ Gratangen (Ofoten) område. Disse har siden dannet forskjellige fraksjoner. Dette kommer av etter at Raattamaa døde var det ingen som klarte å holde læstadianismen samlet som en gren, til dette var det for store lærespørsmål som skapte uenighet.

⁶ Sivertsen, Dagmar 1955 side 238

⁷ Kristiansen, Roald 2005. side 63

⁸Finske sider om læstadianismen. <http://lestadiolaisuus.info/index.php>

⁹ Info fra kvensk institutt: <http://www.kvenskinstitutt.no/beta/histori/lestadianismen/fraksjoner?page=0,4>

Utbredelsen skjedde ved at det var vanlig at samene hadde vinter og sommer siidaer. Det kunne være noen som bodde i en vinter siida som hørte hva som ble fortalt av Læstadius, når det ble sommer og tid for å flytte reinen over til sommerbeite så tok de gjerne med seg det de hadde hørt til neste siida, og da begynte de i sommersiidaen også å bekjenne seg til det som ble sagt der.

Selv om man gjerne sier at det er en læstadianisme er det mange forskjellige grupperinger, dette delte seg etter at Raattamaa var død og det ikke var noen leder som klarte holde sammen folk i sin forkynnelse og de begynte å vektlegge forskjellige ting som viktige, ikke minst frelse og omvendelse. For hva er egentlig viktigst: Dåpen eller den personlige omvendelse?

Etter hvert som læstadianismen fikk større utbredelse kom det også flere predikanter inn. Etter hvert ble det både samiske og kvenske og norske predikanter. Ikke bare finske og svenske.

2.3.2.2 Hva er egentlig læstadianismen og hvorfor oppsto den?

Læstadianismen talte til de som kanskje ikke hadde så mye og til de som var i et samfunn som var preget av at det var mye alkoholisme. Etter Kautokeino opprøret ble det etter hvert flere enn bare samer og kvener som kom i det læstadianske miljøet. Etter at tidene har forandret seg er det også forandret på hvem som har tilhørighet i det miljøet, men det som fortsatt holder stand er at det er gamle liturgier som blir brukt. Dette førte til at læstadianerne ble kjent for å være konservative.

Læstadianismen legger vekt på at det er omvendelse og bekjennelser av synder som gjør slik at du kan kalle deg rettroende og dermed en som har vendt om. Noen blir sett på som mer konservativ enn andre.

Man kan si at Læstadius gikk hardt ut mot alkoholisme på grunn av at det i tidligere tider var et stort samfunnsproblem i de samfunnsklassene han opererte i at det var mye alkoholisme. Dette førte til at han fikk ett negativt syn på det. Alkohol kunne i noen kretser gjøre slik at det gjorde at levestandarden ble enda dårligere enn den var i utgangspunktet. Læstadius hadde også vokst opp med en far som drakk, noe som gjorde at han var kjent med den

problemstillingen.¹⁰

Læstadianismen kan sies å være påvirket av den pietistiske vekkelsen man kan finne ellers i Norge. Det var ikke lengre den kristendommen som ble preket i kirka som var den viktigste, men den som folk holdt seg til. Etter at Læstadius gikk bort ble denne retningen delt i flere der de har forskjellige syn på hvordan du får en rett omvendelse.

Alle holder på at eneste omvendelsen som finnes er den som kommer gjennom tro, men det er forskjellige syn på blant annet gjengifte og barnedåp. Dette har ført til splittelse mellom de forskjellige retningene, som er oppkalt etter hvor de geografisk ligger og har sitt utspring. De er forskjell på om de mener at de skal holde seg til kirken eller om de skal bryte opp og holde seg til en egen religion. Det som er ofte ett kjennetegn med Læstadianismen er at de holder på gamle tradisjoner slik som at det gjerne ikke er musikk i gudstjenestene, lengre preker og at de holder på Lanstads salmebok enda. Dette gjelder spesielt læstadianismen i Norge.

Læstadianismen har forandret seg til å bli flere grener etter at Læstadius og Raattama døde. Dette har ført til splittelser innenfor bevegelsen og splittelsene kommer fra lærespørsmål. Dette kan komme av at det blir holdt og brukt prekene Læstadius. Men etter Raattamaa og Læstadius sin død var det så store lærespørsmål de ikke ble enige om. Blant annet Erik Johnsen protesterte mot enkelte av deres lære. Og da ble Lyngenretningen opprettet. Men andre grener av læstadianismen har forandret seg. Selv med forandring har læstadianismen rykte på seg for å være konservativ. Lyngenretningen som holder seg mest til Johnsen og Luther sine tekster. Dette er ett unntak for om å holde på Læstadius sine prekener. Siden alle tekstene skal leses opp under ei samling kan dette ta tid og gjerne holder de storsamlinger over flere dager.

Selv om vekkelsen har forandret seg så har den i følge Sivertsen fortsatt holdt på den nådeløse ordenen om maktfordelingsprinsippet.¹¹

Læstadianismen fikk skylden blant annet for Kautokeino opprøret. Selv om dette opprøret var ett opprør mot de sosiale forholdene som fantes. Det var egentlig hele vekkelsesbevegelsen også.

¹⁰ Elstad M.fl. 2002 side 153

¹¹ Sivertsen, Dagmar 1955 side 350

Etter hvert som tiden har gått har det oppstått lærespørsmål som folk ikke er enige om og dette fører til at det til slutt blir brudd mellom de forskjellige fraksjonene. Det har det hele tiden vært slik at bruddet har oppstått ved at enkelte predikanter har tolket ting annerledes. Selv om det har vært brudd har det også vært slik at det i alle sammenhenger så har læstadianismen vært inn under Den norske kirke. Selv om det til tider har vært diskusjoner innad om de skulle kunne stå i kirken eller om de skulle gå ut som ett eget kirkesamfunn.

Før Læstadius var det litt annet syn på hva som var rett måte, mer utenfra og inn måte med forkynning til samene. I samtiden til Læstadius ble det lagt vekt på at samene var ett folk som var mindre verd enn de andre. Denne innstillingen hadde ikke Læstadius. Med samemisjon ble det mer opplegg til at det skulle forkynnes utenfra og til samene nesten som om de var en passiv del av kristningsarbeidet.

Etter Læstadius døde var det de første årene Raattamaa som var lederen. Raatamaa hadde vært under Læstadius og kjente dermed til hans filosofi. Raattamaa var en leder som klarte å holde læstadianismen samlet som en fraksjon og etter hans død var det ingen like sterke ledere som kunne ta over og dermed kom det fram alle de lærespørsmålene de ikke var helt enige i og dette førte til at læstadianismen ble delt opp i flere retninger.

Det som staten ikke helt likte med det ble en vekkelse der det ikke var nødvendig med at det hele tiden var prest tilstede på samlingene var at de mistet en del av kontrollen over hva som var den læren som ble forkynt. Og dette førte til at når opprettelsen av Skibotn bedehus ble gjennomført så hadde endelig kirken en grunn til å følge med på hva som egentlig ble forkynt på grunn av at bedehuset sto under den norske kirke som dermed sto under tilsyn av biskopen. Dette igjen førte til at som de fleste andre vekkelsesbevegelsene som fantes på 1800- tallet var dette en lekmannsbevegelse.¹²

Før Læstadius fikk fotfeste i den nordnorske kirkehistorien var det forskjellige prester som ble sendt opp til Finnmark fra kongen i Danmark og senere Norges konge eller Sveriges konge. De som til enhver tid var statsoverhode i Norge., alt avhengig av hvem man var i union med akkurat der og da. Dette førte til at prestene gjerne ikke hadde kunnskap om hva som egentlig

¹² Karlsen, Tina Cathrine 2006

rørte seg i det samiske kulturlivet, men mer om hva som var greit for dem og kristne samene med. Gjerne ble det ett samarbeid mellom kjøpmann, prest og lensmann., Ikke alltid det er den beste måten å samarbeide på. For hvordan skal man forkynne for ett folkeslag som lever i naturtradisjon. Hvordan skal kristninga foregå for ett folk som er på vandring og ikke lar seg fange av grensene. Det samiske landet var de nordligste delene av Norge, Sverige, Finland og Russland her hadde samene sine reindrift og der drev de og flyttet etter reinflokken sin etter hvor de var i årstidssyklusen. Gudene ble slik som i den norrøne tiden brukt til å forklare naturfenomener, og ikke bare til å ha noen å tilbe.

Læstadianismen var en vekkelse som fikk fotfeste i Nord Norge i motsetning til haugianismen som var mest framtrædende i Sør Norge. Det finnes unntak. Befolkningen i Nord Norge er sammensatt av flere stammer og grupper. Dette kan ha påvirkning til religion, kultur og hvor ting får fotfeste. Tidligere var det ikke ett felles språk i Norge, men felles for hele nord Skandinavia. Samisk eller kvensk var det rådende språket, selv om samisk ikke ett, men flere samiske språk hører de til samme språkgruppe. Læstadianismen kom inn i Norge via Kautokeino, her var det også ett kraftig opprør som de fleste har hørt om og dette førte til at det ble mer kjent hva læstadianismen sto for.

I følge artikkelen Gud på nordnorsk så kjennetegner læstadianismen seg med enkelhet og nøkternhet. Dette er en av grunnene til at det gjerne ikke har alt det unødvendige krimskramset som finnes ellers rundt om. Det var ordet og sakramentet som var det viktigste.

Som alle andre retninger innenfor læstadianismen så har denne hovedvekt på at det er den personlige omvendelsen som er viktig.

Læstadius hadde i sin vekkelse i likhet med Hans Nielsen Hauge ikke vekt på at det var viktig med ett forsamlingshus. Her var det den personlige kontakten med Gud og tilbedelsen som var viktigst. Det kunne like gjerne være en lek gudstjenesteleder som en som var utdannet. Det var gjerne talene til Læstadius som sto høyest innen for retningen. Dette førte til at det ble skille mellom de forskjellige retningene når Læstadius døde og ingen hadde den absolutte autoriteten lengre.

2.4 Skiller innenfor læstadianismen.

2.4.1 Læstadianismen i Norge.

Fra læstadianismen ble opprettet har det vært flere skiller. Dette er gjerne lærespørsmål som har oppstått og som de forskjellige retningene ikke var enige i hvordan de skulle mene om dem. Ett av eksemplene er de førstefødte og Lyngenretningen. Det har også vært strid innad i en retning og dette igjen fører til at det blir skille. Dette skjedde blant annet i Lyngenretningen Dette fører til at selv om man snakker om en vekkelsesbevegelse så er det flere retninger og tolkningsmåter innenfor denne. Det eneste som står fast er at det utenfra sees på som om hele læstadianismen er en konservativ vekkelsesbevegelse.

De fleste skillene kommer av at det er uenighet innenfor fraksjonene og at det ikke var en veldig tydelig leder etter at Raattamaa døde som de kunne henvende seg til dersom det ble splittelse innenfor bevegelsen. Første splittelsen var mellom øst og vest læstadianismen og det var etter dette det delte seg i mange fraksjoner.

I vestfløyen ble Jonas Purnu ledende predikant og stadfester av læstadianismen i den grenen som senere fikk navnet «de førstefødte»¹³

Etter hvert så oppsto det uro under en konfirmasjon i Skjervøy og man kan med dette si at det var en deling mellom ulike fraksjoner. I 1847 oppsto det en vekkelse i Alta og Kautokeino og Læstadius sender en gruppe predikanter dit. Og det starter ett opprør og uenighet mellom predikantene og de som bodde der. Opprørerne trodde på religiøs handling og tro. Dette førte til det kjente Kautokeino opprøret.

Jeg har tidligere nevnt at det ikke bare er de store skillene som kommer, men at det ofte kommer mindre skiller innenfor de etablerte retningene og at det en av disse skillene var når det var skille mellom de konservative og liberale innenfor Lyngenretningen Dette er ett skille som kom ut fra at det ble forskjellige tolkninger om eksistensielle ting innenfor retningen.

I følge artikkelen « Gud på nordnorsk»¹⁴ kan man si at nordlige deler av Norge, nord Sverige

¹³ Kristiansen, Roald 2005 side 79

¹⁴ Kristiansen, Roald: 1998 side 147

og nord Finland ikke hadde samme type nasjonalgrenser som ellers i landet. Det handlet om at alle tre landene ville ha samme eiendomsrett der. Det var ett land der samene hadde størst eiendomsrett og at det var diskusjoner alle tre landene mellom om hvem som skulle eie landet.

I Nord-Norge var det gjerne flere forskjellige konfesjoner. Du hadde den norske, men på grunn av handel og kontakt med f.eks. Russland og Finland så kom det en del innflyttere derfra som hadde sin ortodokse kristendommen med seg og dermed kan man i vest Finnmark finne at det er ortodokse kirker. I hvert fall i vest Finnmark

Det var også gruvedrift i Finnmark og dette virket også inn på hva som var konfesjonene der oppe. Dette fordi at det gjerne var folk fra andre land, som kom dit. Og det var kontakt mellom Russland og Norge.

Vekkelsesbevegelsens utbredelse og retninger kjennetegnes ved at det er satt navn på de retningene ut fra hvor de kommer fra. Eksempler på dette er Ofotenretningen som hadde sin utbredelse i Ofotenområdet med Ibestad som den plassen hvor den kom til over fra Sverige.

Alta: Første gang det er påvist læstadianermiljø er under Kautokeino opprøret i Kautokeino. Denne retningen fikk ikke forfeste på grunn av opprøret, men etter hvert så utviklet læstadianismen seg til å være en del av samfunnet.

Vekkelsen delte seg i forbindelse med at det oppsto forskjellige lærespørsmål og at det gjerne ikke var en leder som klarte holde det hele samlet lengre. Dette kom etter at Læstadius og Raattaama døde.

Læstadianismen bygde seg opp ved at de hadde samlinger hvor alle møttes, og disse samlingene var på minoritetenes språk. Dette førte til at læstadianismen var som en motpol mot fornorskningen og dermed førte den til at minoritetsspråkene ble bevart i den religiøse sfære også. Som en motpol mot at alt skulle være på norsk.¹⁵

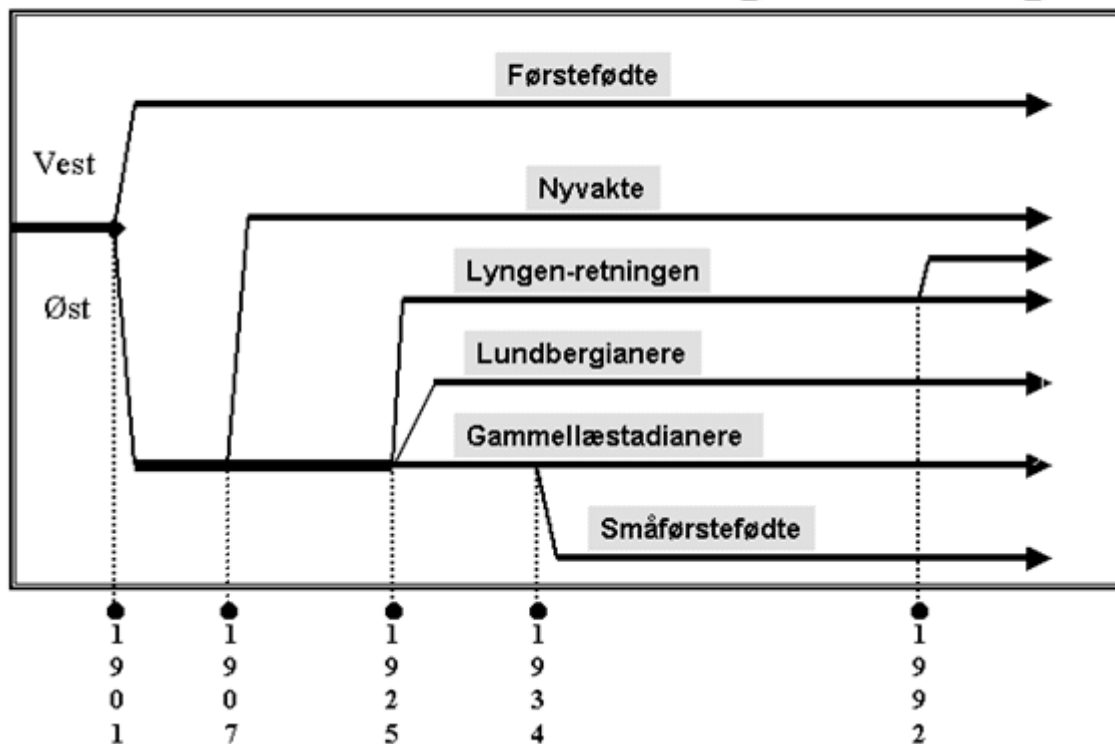
Læstadianismen kan utenfra sees på som om den er gammeldags og holder seg til den gamle lære, men dette kan komme av at det gir trygghet ved at man alltid vil kjenne seg igjen i det uavhengig av hvor man er. Som sosial og religiøs bevegelse var læstadianismen revolusjonerende på 1800- tallet, men den har stivnet og er ikke lengre revolusjonerende. Og det gir gjerne trygghet dersom noe holder seg stabilt.

¹⁵ http://hvilestedet-og-oasen.origo.no/-/bulletin/show/179798_laestadianismen

Dette førte til at det ble flere retninger innen samme bevegelse, nettopp av den grunnen at det ikke var en leder som var sterk nok til å holde alle samlet. Alle retningene har sitt utspring i Læstadius lære, selv om dogmene deres har blitt forandret etter hvert.

Det har vært store diskusjoner innenfor de forskjellige fraksjoner om bibel og læretolkning. Man kan si at Lyngelæstadianismen er den som er mest forskjell fra de andre. Dette handler om at de er mer luthersk enn de andre og legger større vekt på Luther sine prekener i stede for Læstadius sine prekener og tekster.

Læstadianske retninger i Norge

Illustrasjon om hvordan fraksjonene delte seg¹⁶

2.4.2 Kautokeino-opprøret: Hvorfor?

Kautokeino-opprøret var ett opprør om de sosiale forholdene. Man kan også si det var ett

¹⁶ <http://www.kvenskinstitut.no/beta/histori/lestadianismen/fraksjoner?page=0,4>

religiøst opprør siden det hadde sitt utspring i Læstadianismen. Læstadianismen kan sees på som ett sosialt opprør. Opprøret i seg selv var påvirket av trekk i fra tidligere tider. Blant annet revolusjonen som pågikk i Frankrike på 1700- tallet hvor slagordet var «brød til folket!» De ville gjøre opprør mot det som var, at det var ett sosialt stigma med en overklasse og en underklasse. Samene kan sies å høre til underklassen.¹⁷

Læstadianismen kom med flyttsamene, og Kautokeino var en plass der det ikke var befolkning hele året. Det var bebodd av et nomadefolk og et mindre antall fastboende folk. Dermed var det naturlig at den nye vekkelsen som baserte seg på et flyttfolk også var sterkt representert der.

Læstadius talte om forholdene som kirka hadde misligholdt i nord og dette ble jo tatt vel imot av samene og dette igjen førte til at læstadianismen ble omfavnet av disse.

Ut fra historiske hendelser så kan man si at opprøret hadde sitt utspring i Skjervøy året før (i juni 1851) hvor det var noen samer som kommenterte og klagde på at presten ikke talte rett.

Dette forflyttet seg og gjentok seg i Kautokeino. Man kan også si at det ble tatt oppgjør med hvordan både kirka og andre embetsmenn oppførte seg i Finnmark og at samene gjerne så på brennevinet som en måte å flykte fra det livet de hadde siden de levde i fattige kår. Det var også etniske motsetninger i Finnmark med at det var flere nasjonaliteter. Man kan si at Finnmark og Nord-Norge for øvrig går under kategorien multikulturell ved at det ikke var like sterke nasjonal grenser som ellers. Samene forflyttet seg gjerne både til Finland, Russland og Sverige.

I løpet, eller i etterkant av dette opprøret ble det trukket fram at selv om ikke Læstadius med sin lære var ansvarlig for at det ble tatt ett opprør, så ville han i hvert fall være moralsk ansvarlig siden det ville være nærliggende å tro og at Læstadius burde ha skjønt at han kunne starte ett opprør ved at han talte styresmaktene i mot og mobiliserte folk til å ta ansvar for seg selv og sine handlinger og at det var dette som påvirket hva som skjedde videre i livet. Det ble ikke videre gransking av dette, da Læstadius mente han ikke kunne være ansvarlig for ett opprør han ikke viste noe om. Det var ikke han som hadde dette opprøret. Han hadde jo bare hørt om det. Læstadius hadde ingen formell påvirkning om hva vekkelsesbevegelsen hans

¹⁷ Jensen, Thorkilden, Tønnesen (red) 2006. Side 123

egentlig ble brukt til.

På bakgrunn av dette og at det var læstadianismen som fikk skylden for opprøret så var det veldig få Kautokeinosamer som omfavnet denne bevegelsen før etter første verdenskrig.

Ut fra disse argumentene kan man si at Kautokeino opprøret ikke var bare ett sosialt, men også ett religiøst opprør. Så selv om ikke læstadianismen spredte seg i Kautokeinoområde så kom den dit etter hvert.

Kapittel 3:

3.1 Lyngenlæstadianismen

3.1.1 Erik Johnsen

Hvilket år Johnsen var født i vet man ikke helt, da det står ett årstall i kirkeboken og ett annet i det man har i etterlevninger fra ham, konklusjonen blir at Johnsen enten var født i 1842 eller 1844¹⁸. I følge folketellingen i 1900 var det 1844¹⁹ som er det korrekte årstallet. Dette er opplysninger som man finner forskjellige ting om i de forskjellige tekstene. Johnsen bodde i følge folketellingen i 1900 i Manddalen, som nå har byttet navn til Manndalen. Erik Johnsen døde i 1941²⁰

Johnsen hadde skolegang 6 års skolegang, gjerne bare med 4 uker hvert år. Som 22 åring kom han i kontakt med læstadianismen og ble en del av denne retningen. Da han passet dyrene lærte han seg å lese. Boken var bibelen og etter dette ble Johnsen med i Læstadianismebevegelsen. Det er vel det som heter at han hadde fått en åpenbaring og dermed kom ut av det å ikke vite hva han helt trodde på. Og som 26 åring Giftet han seg med Anna Katarina Nikolaisdotter og fikk 6 barn. 5 sønner og 1 datter. Sønnene overtok etter hvert gården Johnsen bodde på.

Innenfor Lyngen-retningen ble Erik Johnsen en av de ledende predikantene. Johnsen var fra Kåfjorden i Manndalen og tilhørte læstadianismen « de førstefødte» men etter en stund og etter å ha gransket bibelen og Luthers skrifter fant han ut at han hadde ett annet dåpssyn enn de førstefødte. Dette førte til skille mellom Lyngenretningen og «de førstefødte»

Erik Johnsen var en av de som var med på å bryte læstadianismen i flere retninger. I det at han mente man ikke skulle bryte ut av statskirka, men fortsatt være en del av denne og heller stå i den tradisjonen som Luther var i. Den kan ha vært en reaksjon på at det gjerne var flere forskjellige frikirker i Norge og læstadianismen skulle ikke bli en del av denne, men heller bli en del av det kristne fellesskapet som fortsatt fantes der og dermed kunne de vær med på å

¹⁸ <http://home.c2i.net/manndalen/> Norderval Ø og Nettet S 2000

¹⁹ <http://digitalarkivet.no/cgi-win/webcens.exe?slag=visbase&sidnr=1&filnamn=f01938&gardpostnr=6&personpostnr=38#nedre>

²⁰ <http://old.troms.kulturnett.no/laestadius/Artikler/nordnorsk.htm>

utvikle dette.

Johnsen ble også sendt ut som misjonær sammen med Nils Larsen og Johan Gutormsen til Nord Troms og Finnmark. Dette var en reise som tok flere måneder og de drev å talte for læstadianismens sak.²¹

Lyngen-retningen som Erik Johnsen var med på å opprette holdt seg samlet helt til i 1992 hvor den ble delt i to leirer: De konservative og de liberale. Dette er ett skille som er mest tydelig blant de gamle i menigheten og de unge er egentlig ikke så opptatt av det de eldste mener.

Etter hvert ble Erik Johnsen sett på som opphavsmannen eller den som hadde størst betydning innen tidlig Lyngen-retning

Ett halvt år før han døde skrev han ett skrift²², en tekst som ble kalt « Nogle ord til den etterkommende slekt» denne handlet om hvordan han hadde kjempet gjennom livet sitt og også hvordan forholdet mellom de som var i forsamlingen og forholdet mellom forsamlingen og predikantene burde arte seg.

Som predikant var Erik Johnsen både i Norge og Sverige og talte til folkene. Som samisk så kunne han det samiske språket og talte på det.

Han var også fengst av enkelte lærespørsmål som handlet om dåp, syndebekjennelse og førstefødte dogmene. Dette var ting han gjerne diskuterte eller havnet i diskusjon om på sine preken reiser.²³

I løpet av sin reise til Jokkasjærvi var han blant annet hos de førstefødte. Disse var de som i Norge mest holder til i Ofotenområdet. I denne sammenhengen ble det også tydelig markert at enten var du innenfor læstadianismen (troende) eller så var du utenfor (vantro) dette var tydelige skiller som har vært bevart opp mot nå. Enten er du blant de som hører til vekkelsesbevegelsen eller så er du blant de som må vekkes og i den sammenhengen hører til de vantro som havner i helvete. Dette kan man knytte til helvetesdebatten som foregikk på 1950-tallet. Der alle de uomvendte risikerte å havne i helvete Dette var en debatt som

²¹ Kristiansen, Roald (red): 2002 side 63

²² Norderval Ø og Nettet S 2002. Side 110

²³ Norderval Ø og Nettet S 2002 side. 110, 115

foregikk mellom Kristian Schjelderup og Ole Hallesby.

Som predikant blir Erik Johnsen den man ser på som om det var han som var Lyngelæstadianismens far. I motsetning til andre av de retningene som finnes så går Lyngelæstadianismen ut på at de tolker Luther mye heller enn å tolke Læstadius Ut fra dette kan man jo lure på om Lyngen er en del av læstadianismen eller ikke.

Johnson var tilstede under Calmeyergate møtet i 1920²⁴ og her kom det fram Schjelderup mente at når læstadianismen var kommet til Nord-Norge så var endelig hele Norge under samme religion. Dette var noe som var blitt prøvd på lenge. De hadde i følge kongen og grunnloven kristnet og gjort hele Norge protestantisk i 1537, men i praksis var det Hauge og Læstadius som lot Norge få gjennomført «den rette» lære.

3.1.2 Geografi.

Samfunnsmessig kan man også se at hvem som i følge folketellingene bodde i Kvænangen og Lyngen forandret seg i takt med fornorskningen. Samene ble nordmenn, det samme ble kvenene. Læstadianismen var som en motpol mot fornorskningen siden Læstadius la vekt på at forkynnelsen skulle skje på samisk. Lyngen har opprinnelig en befolkning av sjøsamer som er fastboende.

Det som også gjør Lyngen spesiell som plass er at her bor det 3 folkeslag eller «nasjonaliteter» sammen: Kvener, samer og nordmenn. Dette førte til at den sosiale tilstanden var noe annen enn det var i Sør-Norge hvor det ofte var enten bybefolkning eller adelslekter og det var mer kontakt med Danmark enn det fantes oppe i nord. Mens det i Nord-Norge var mer naturlig med kontakt med Sverige, Finland og Russland vil det i sør Norge være naturlig å ha kontakt med Sverige eller Danmark. Dette var også noe som kom fram i vekkelsesbevegelsene. Haugianismen var aldri stor i Nord-Norge. I utgangspunktet var de fleste i Lyngen som bekjente seg til læstadianismen sjøsamer. Men slik jeg har beskrevet tidligere i oppgaven så gjorde fornorskningen sitt inntog og gjorde slik at den samiske etnisitetsfølelsen forsvant og dermed ble også de som var samer senere til nordmenn. Dette var ett gjennomgangstema i hvert fall i Lyngen. Dette fantes det en utstilling om på museet i

²⁴ Sivertsen, Dagmar 1955 side 242

Tromsø på begynnelsen av 2000 tallet om hvordan etnisitetsfølelsen forandret seg.

Lyngen og Skibotn ligger på E6 på vei over til Finland. Dette kan ha ført til mistenkeliggjøring av at det var mange kvener der og Læstadianismen sto sterkt under den kalde krigen.²⁵

3.1.3 Lyngelæstadianismen som gren

Læstadianismen delte seg i forskjellige fraksjoner etter at Raattamaa døde. Og noen ble kalt for Lunbergianere etter predikanten som var populær i den retningen.²⁶ Johnsen og lundberg kom til enighet i 1923.

Høsten 1847 sendte Læstadius 6 predikater til Kåfjord.²⁷ En av disse var datteren av Læstadius. Dette var for å få talt til den samiske befolkningen bedre, for ellers var prestene mest prester for den norske delen av befolkningen.²⁸ En av meningene innenfor denne vekkelsesbevegelsen var at synden holdt deg borte fra Gud.

Det var dette Læstadius ville ta oppgjør mot at samene gjerne hadde ett høyt alkoholforbruk og dermed ikke gikk i kirka

Lyngenretningen har sin utbredelse for det meste i Nord Troms. Lyngelæstadianismen er den eneste «norske» grenen av læstadianismen. Mens de andre både har opprinnelse og spredning til både Finland og Sverige har Lyngen holdt seg innenfor Norges grenser.

Selv om Lyngelæstadiansimen spredte seg ut fra Lyngen, så er det flere plasser som hører til Lyngelæstadianerne. Man kan også finne fragmenter fra det hos læstadianerne lengre sør slik som i Lavangen.

Mens det var strid mellom de forskjellige fraksjonene i Finnmark gikk disse helt forbi i Nord Troms. Dogmet om løsenøklene som står sterkt i andre fraksjoner er heller mindre viktig i Lyngelæstadianismen.²⁹

²⁵ Kart

²⁶ Andreassen, Bengt Ove 2001 side 88

²⁷ Roald E Kristiansen: 1998 side 149

²⁸ Roald E Kristiansen: 1998, side 150

²⁹ Olsen, Torjer A:

<http://www.ub.uit.no/munin/bitstream/10037/2776/1/thesis.pdf> Side 71

I andre retninger er Læstadius prekener det som er viktigst. Dette handler om hvordan lære de følger. Samme er med at enkelte retninger har ett annet syn på om dåpen er viktig i omvendelsen eller ikke. Det finnes forskjeller mellom de forskjellige fraksjonene innenfor lærespørsmålene. Lærespørsmålene er om dåp og omvendelse og syndebekjennelse.

I følge boka til Sivertsen³⁰ vil det i 1910 vært det absolutte bruddet med de andre retningene. Dette bruddet gikk på hvordan dåpspraksis som fantes. Johnson tok ett oppgjør med at gjendåp ikke var nødvendig. Var du døpt som barn trengte du ikke å døpes på nytt selv om du var omvendt. Det var ikke dåpen som representerte det nye livet.

De legger også til grunn i at i alle lærespørsmål er det bibelen som er det som er retningsgivende³¹.

Dette førte til en av grunnene til at Lyngenretningen delte seg i 1992, de kunne ikke bli enige om hvordan bibelen skulle tolkes.

3.1.4 Hva skiller egentlig Lyngelæstadianismen fra resten av læstadianerbevegelsen?

I 1948 het Lyngelæstadianerne: Den Luthersk-læstadianske menighet³². Dette var fordi de i motsetning til «de førstefødte» var Lyngelæstadianerne veldig tro mot den lutherske lære. Her skulle Luther preker løftes fram og leses i kirka. De læstadianske prekene fikk en litt mindre betydning i denne retningen. På grunn av at de holdt seg til Luther lære så var det også barnedåp der. Alteret fikk en mindre fremtredende rolle i likhet med talerstolen. De kunne like gjerne bruke ett bord som en prekenstol.

Lyngelæstadianismen utgikk som en egen retning ut fra retningen gammellæstadianismen. De forskjellige retningene som finnes i læstadianismen ble skilt ut når det ikke lengre fantes en sterk frontfigur. Etter at Læstadius døde tok Juhani Raatamaa over ledelsen i den læstadianske bevegelsen. Fortsatt holdt de på samme pietistiske synspunkt som det tidligere hadde hatt. Når Raatamaa døde var det ingen sterk leder som lengre kunne holde vekkelsen

³⁰ Siversten Dagmar Side 238

³¹ Uttalelse vedtatt i menighetsmøte i Den luthersk-læstadianske menighet på Skibotn den 30. mai 1992. punkt 1

³² <http://home.c2i.net/manndalen/>

sammen og det kom fram at det var for store spenninger til at det kunne være samme trosgrunnlag. Lyngelæstadianismen, som har sitt tilholdssted i Lyngen i Nord Troms, ble egen retning. Mens de førstefødte ikke var helt enige i kirkesynet og gjerne ville danne eget kirkesamfunn, valgte Lyngelæstadianismen å fortsatt holde på kirketilknytningen.

Det er ikke bare i læstadianismen som hovedgren det har vært motsetninger, det har det også vært innenfor små grener av læstadianismen. Dette har ført til flere splittelser og flere forskjellige tolkningmåter av hva som er rett og ikke. Dette har ført til at det har vært meglinger mellom de forskjellige grenene i læstadianismen uten hell. Det er fortsatt flere forskjellige grener av samme vekkellesbevegelse. Dette har ført til at folk ikke er helt enige om hva som skal være den rette lære. Lyngelæstadianismen legger vekt på at det er Luther som er den størst meningshaverens i retningen.

Videre kan man vise til at denne retningen har en mer ortodoksluthersk syn på dåpen enn de andre retningene. Dette kommer av at de gjerne sto som en front mot gjendøperiet som begynte å komme til Tromsø. Her kan man si at de bruker Confessio Augustana (heretter CA eller Augustana) som begrunnelse. Dåpssynet i Augustana er det som svarer til den lutherske tankegangen, som også svarer til den læstadianske tankegangen, da med vekt på det som skjer i Lyngenretningen.

”CA ARTIKKEL 9.

Vi lærer at dåpen er nødvendig til frelse og at Guds nåde blir gitt gjennom dåpen. Vi lærer at barna bør døpes. De blir mottatt i Guds nåde, når de overgis til ham i dåpen. Vi forkaster dem som avviser barnedåpen og påstår at barna blir salige uten dåp. »³³

Det som også var ett av punktene Lyngelæstadianismen gjorde seg gjeldene innenfor er at dåpssynet innenfor denne retningen er veldig nært det man finner igjen i CA³⁴

Og i denne sammenheng kan man si at Lyngelæstadianismen er tilhengere av barnedåpen. Så for Lyngenretningen er det viktig at barna blir døpt veldig tidlig, ellers vil de ikke kunne nå frelsen. Ett slikt syn hadde vi i Norge også tidligere, men nå er det mer vanekristendom enn det var før da det var styrt med lov. Dåpen kommer først så kommer troen hvor man får nåden etterpå. Derfor vil barnedåp være viktig i disse tolkningene.

³³ <http://www.delk.no/bergen/ressurs/ca.htm#9>

³⁴ Norderval Ø og Nesset S 2000 side 106

I Ofotenretningen mente at alle småbarn var frelst selv om de ikke hadde rukket å bli døpt. Og dermed var ikke barnedåp like viktig. Lyngenlæstadianismen knytter tett opp mot Luthers lære og i møtene, eller gudstjenestene er det lagt vekt på lesing av Luthers prekener eller prekener til en annen avdød Læstadianerpredikant. De er også mer konservativ enn Den norske kirke i sine meninger om hva som skal være i en gudstjeneste.

Konservatismen kommer til uttrykk ved at blant annet er det ikke lov med kvinnelige prester og de holder fortsatt på de gamle liturgiene. Mesteparten av menigheten har samisk opprinnelse.³⁵

At Lyngenlæstadianismen har ett forhold til kirken kan man finne spor tilbake til tromsøvekkinga i 1870 hvor det var baptister som begynte å stå sterkt innenfor den religiøse vekkelsen. Dette var noe Johnsen var mot Siden Johnsen var motstander av gjendøperi, som man ville finne dersom man drev med både barn- og voksendåp. Dette kommer fram i artikkelen «jeg har kjempet»³⁶ Johnsen sto sammen med sognepresten for å forhindre at baptismen fikk stor gjennomslag i Nord-Norge. Det at det var mye baptister der kan komme av at i Nord-Norge så var det gjerne flere forskjellige trosretninger pga det var forskjellige nasjonaliteter der.

Johnsen var mer tilhenger av synet læstadianismen hadde om at dersom du vedkjente deg synden til en medkristen kunne du få tilgivelse. I læstadianismen er syndebekjennelsen offentlig og personlig.

Dette vil si at dersom man skrifter til en annen kristen så kunne denne gi syndeforlatelse og dermed blir syndeforlatelsen både personlig og offentlig, mens det i statskirka gjerne ikke gjøres til en offentlig sak.

At det ble opprettet ett bedehus i Skibotn³⁷ gjorde at kirka igjen fikk tak om den vekkelsen som fantes i nord. Dette førte til at biskopen hadde tilsyn med religionsutøvelsen. Som en enighet mellom kirka og bedehusmiljøet ble det satt opp spesielle regler som var i den læstadianske ånd. Man kan også si at læstadianismen i Lyngen har hatt tette bånd til kirka. Og at læstadianismen spredte seg fra Tornedalen og til Lyngen.

De sosiale forholdene innenfor kirken var også betydningsfulle innenfor vekkelsen.

³⁵ Karlsen, Tina 2006 side 37

³⁶ Norderval Ø og Nettet S 2000: side 105-106

³⁷ Karlsen, Tina Cathrine 2006

Lyngenretningen finner du mest av i Norge, og ikke i de andre landene.³⁸ Den har siden 1990-tallet vært preget av interne stridigheter. Dette kommer til uttrykk ved delingen i 1992

Selv om det opp gjennom tidene har vært forandringer innenfor denne retning enda og at de fortsatt holder på det gamle har de delt seg opp i to fraksjoner. De liberale og de konservative. De største diskusjonene og grunnen til at de delte seg er at de ikke blir helt enige i hvordan skapelsen skal vektlegges og tolkes. Det er også ett stridstema om hvorvidt gjengifte skal være tillatt. Til tross for forskjellene skal man ikke se bort fra at de to fraksjonene vil finne sammen igjen etter hvert som den eldre, og mest konservative forsvinner.³⁹

Lyngenretningen har som tidligere nevnt større vekt på luthersk skrifter enn det du finner i for eksempel «de førstefødte» her er det Læstadius som er den viktigste. Vi kan også dele inn hvor vi finner de forskjellige fraksjonene. For eksempel kan man si at Lyngen er i Nord-Troms og gjerne litt i Alta området i Finmark også, mens de førstefødte finner du i Ofoten og Lofoten området.

Læstadianismen i Lyngen var ikke bare en religiøs, men også en sosial bevegelse slik at det var ikke bare det religiøse som var viktig. Embetsmennene fra staten holdt gjerne til i overklassen, mens innbyggerne forøvrig gjerne var mer i de lavere klassesikter som nomader. Mens Haugianismen kom til å være for borgerskapet la Læstadius vekt på at vekkelsen hans holdt til blant de som sto under, de som ikke hadde muligheter til å drive med avansering mellom de forskjellige gruppene innenfor klasseskillene sine. Dette igjen la jo en ganske god føring på hvem det var for alle disse vekkelsene.

Som tidligere nevnt har Lyngen en sterk tilknytting til statskirka, dette kommer tydelig fram i at de benytter luthersk preker i gudstjenestene. De holder også fortsatt på å bruke alterbok og Landstads salmebok. De mener at de nyere ikke er helt korrekt i forhold til hva man skal forvente seg ut fra en kirkelig kontekst. For mye er forandret og ikke rett.

Lyngendelen av læstadianismen fikk etter hvert flere tilhengere når de fra Skjervøy begynte å komme mot Lyngen og ikke så mye mot Alta læstadianismen.

³⁸Finsk Læstadianisme: <http://lestadiolaisuus.info/suuntaukset/Lyngencilaisyyys.php>

³⁹ (Ei i Lyngelæstadianismen som prøvde å forklare meg)

Skjervøy har i hatt to av de mest profilerte lederne i læstadianerbevegelsen, innen Johnsen retningen. (det er denne som er kaldt for Lyngenlæstadianisme) Disse var Nils Mikkelsen som er fra Kvænangen, og Karl Lunde som var fra Nordreisa.⁴⁰

I Lyngenlæstadianismen så står bedehuset sterkt. Siden det i den læstadianske bevegelsen ikke var så viktig med alter slik man finner i vanlige kirker så ble alteret og koret bygget i et byggetrinn senere enn det første. Dette gjelder bedehuset i Skibotn som ble vigslet i 1930.

I den læstadianske vekkelsen blir Lyngen sammenlignet med Israel: Lyngsalpene er oljeberget og du finer Genesarethssjøens bredder ved enden av alpene. Innenfor vekkelsen så mens de leste ordet håpet de at Gud gav ordet ånd, og at det ikke bare skal være et dødt ord.

Ville noen vende om så var den leseren som ble tilkalt. Etter hvert så ble presten tilkalt. Det var han som forvaltet sakramentet og bekreftet at omvendelsen var komplett.. Ut fra dette tolker jeg det slik at leseren hadde samme pastorale identitet som presten, men siden han ikke var i vigslet stilling og var dermed prest bare i troen. Ikke i stilling. Dette førte til at leseren innenfor læstadianismen høstet stor respekt. Det allmenne prestedømmet sto veldig sterkt i læstadianismen og dermed kan man si at dette var en lekmannsbevegelse.⁴¹

I utgangspunktet så var læstadianismen like mye inne i det private huset, det tilhørte den private sfære. Innen for læstadianismen kunne man finne en stor rørelse, men denne forsvant i Lyngenretningen på 1950- tallet, men har holdt seg retningen «de førstefødte»

Veldig mange i Nord-Norge er vokst opp med den innstillingen at Læstadianismen er gammeldags. Og gjerne blir de sett på som rare eller som om det er en undertrykkende bevegelse. Dette er også blitt stadfestet av folk jeg har snakket med mens jeg har skrevet denne oppgaven. Det at man hører at de nye stridstemaene gir egentlig folk bare bekreftelse på at det er dette som er tilfelle. Men hvem bestemmer egentlig om hva og hvem som er gammeldags? Selv om det er læstadianismen som står sterkest i Lyngen så hører de fortsatt til statskirka. Det er bare laget noen ekstra føringer for dette.

Læstadianismen har fått mange forskjellige syn på seg. En av dem er at det er de som er

⁴⁰ Sivertsen, Dagmar 242

⁴¹ Kristiansen, Roald (red) 2002 side 28

ansvarlige for Kautokein-opprøret. Dette førte til at læstadianismen kom senere til Kautokeino og reindriftssamene enn til resten av Nord-Norge. Lyngen har sjøsamisk, ikke reindriftssamer.

Ut fra hva jeg oppdager er det flere likheter enn forskjeller mellom de forskjellige læstadianerne. Den største forskjellen kan man forklare med geografi og hvordan geografien påvirker utbredelsen av vekkelsesbevegelser.

Som i alle andre vekkelsesbevegelser så kan konsekvensene ved å bryte ut eller ikke føle at de er innenfor føre til at folk havner utenfor de vedtatte normene, dette kan skje i alle karismatiske bevegelser.

Da Erik Johnsen hadde kontakt med Læstadianismen var det mer naturlig å se dit enn å se til det som de brøt ut fra.⁴² Dette kan man lese mer om i en artikkel som er publisert på nettsiden Kvensk institutt.⁴³ Hovedpunktene slik jeg tolker det er at et av lærespørsmålene med synet på dåpen og viktigheten av å være døpt før man kan oppleve nåden.

Luthers tolkning av nåden var at det kun var gjennom tro du kunne oppleve nåden og at dåpen i den sammenheng ikke var så viktig siden det i det øyeblikket du valgte å tro fikk oppleve nåden, eller gjennom å forstå skriften. Troen alene, nåden alene, skriften alene var Luther sine kampsaker.

Mens Johnsen var leder for denne retningen så ble retningen knyttet tettere opp mot statskirka enn den var i utgangspunktet. Slik jeg har nevnt tidligere så var Lyngen retningen tro mot Luthers syn på dåp og frelse. Dette henvises til at det kan være for å hindre oppdemming og som reaksjon på at det var mye frikirker under stiftelse i nordområdene akkurat på denne tiden. På begynnelsen av 1900-tallet og at det i Nord-Norge var mange forskjellige folkeslag som skulle leve sammen. Dette igjen førte til behov for å få identitetsfølelse.

Selv om de to grenene innenfor Lyngelæstadianismen er de konservative og de liberale er det et diskusjons spørsmål om hvorvidt det med andre sitt syn på saken vil være liberal og konservativ. Eller om de er konservativ og veldig konservativ. Ut fra mitt ståsted vil det ikke være snakk om at man kan kalle læstadianismen liberal, selv om den sikkert er blitt mer liberal med årene. Men dette kan også handle om at man er nødt til å se på at i utgangspunktet

⁴² <http://www.kvenskinstitutt.no/beta/histori/lestadianismen/fraksjoner?page=0,2>

⁴³ <http://www.kvenskinstitutt.no/beta/histori/lestadianismen/fraksjoner?page=0,2>

så er læstadianisme -bevegelsen opphengt i det gamle, trygge.

Dette fører igjen til at man kan anse læstadianismen som om den har sakkert akterut i utviklingen.

For å sitere en jeg kjenner, som kommer fra Målselv i Troms, når jeg spurte om hva han viste om Lyngenlæstadianismen: ”det finnes to fraksjoner innenfor Lyngenlæstadianismen: en som er konservativ og en som er veldig konservativ.” Dette er noe som fører til at står du utenfor dette så vil du lett havne i fellene Læstadius talte mot. Slik som alkoholisme. Det er også sagt om læstadianismen generelt at det er mange av de som hører til denne sjangeren som havner på kjøret. Selv om jeg ikke vet om det finnes statistikker om dette, så har jeg hørt det blitt sagt i en samtale så vil det alltid være at det en av læstadianerne gjør blir sett på som allmenngyldig for alle.⁴⁴ Dette er ofte noe som skjer i mange sammenhenger, det en gjør er allmenngyldig for alle. Dette er en fordom som mange har kommet med mens jeg har skrevet om oppgaven. Det er også at viss en fra læstadianerbevegelsen, eller andre religiøse bevegelser, blir psykisk syk, da blir det sett på som om det er religionen som har ødelagt alt.

3.1.5 Teologi

Erik Johnsen skal i 1923 ha uttalt at så lenge sakramentene og ordet ble rett forvaltet så ville han bli i kirka.⁴⁵ Dette kan man si har en sosial samling at det er sammenheng mellom kirka, vekkelsen og miljøet rundt.

Videre henviser artikkelen ”Kirken de helliges forsamling” til at det ble diskutert om hvorvidt man kunne innføre de nye reformene som kom.⁴⁶ og hvor det faktisk går så langt at det blir sagt at det er djevelen som står bak de nye oversettelsene som kom i 1978. Dette viser jo bare at læstadianismen allerede da var stivnet i et spor som kanskje var radikalt 50 år tidligere. Lyngenlæstadianismens teologi mener at dåpen er viktig for eksistensen. Det er gjennom dåpen man oppnår nåden. Dette fører til at barnedåpen har en sentral plass.

Videre er det Luthers tekster i motsetning til ellers i Læstadianismen som er viktig. De andre

⁴⁴ Samtale med folk om læstadianisme og Lyngenlæstadianisme. (en fra målselv)

⁴⁵ Berglund Torjer: 2000 side 72 (kirken er de helliges forsamling.)

⁴⁶ Berglund Torjer 2000 78

grenene legger mer vekt på at det er Læstadius prekener som skal leses opp. Dette fører til at den teologiske utviklingen ikke helt følger andre læstadianske retninger.

Dette kan man si at er en av grunnene til at læstadianismen har delt seg i ulike fraksjoner opp gjennom tidene og dermed ikke står frem som en helhetlig bevegelse.

Lyngenretningen holdt mer på det lutherske enn det læstadianske. Dette førte til at Luther var viktigere enn Læstadius i prekenarbeid.

Omvendelseskristendommen som læstadianismen oppsto fra var meget framtreddende og de nye reformene som kom på 1970- tallet fikk kritikk fra Lyngen retningen at de ble for mye av det liberale.⁴⁷

Lyngenretningen kan diskuteres om holder til i den pietistiske tradisjon eller om den er mer luthersk -ortodoks. Det mest pietistiske er dualismen man finner i pietismen.⁴⁸ Selv om dette er en konsekvens av at vekkelsesbevegelsen har holdt seg stabilt konservativt så er det dog en konsekvens for samtiden.

Svak lederstil på 1980- tallet kan være det som utløste splittelsen i 1992⁴⁹. Videre i artikkelen til Eggen kommer det fram at det i samfunn som ikke har et skikkelig system for konflikthåndtering vil dette komme til uttrykk ved at det til slutt skjer en splittelse eller utestenging av folk som ikke er enige med majoriteten.⁵⁰

3.2 Utviklingen videre

Siden Læstadianismen oppsto i spenningen mellom det kvenske, samiske og norske ble det oppfattet som et trestammersmøte. Siden man la tilrette med at læstadianismen var på samisk og finsk ble det også sett på som en motpol og et hinder mot fornorskningen som gjerne foregikk på samer og kvener. Ut fra dette perspektivet kan man si at det finnes både positive og negative sider med læstadianismen som vekkelsesbevegelse.

⁴⁷ Berglund Torjer 2000 side 80

⁴⁸ Berglund Torjer 2000side 114

⁴⁹ http://www.anthrobase.com/Txt/E/Eggen_Oe_01.htm

⁵⁰ http://www.anthrobase.com/Txt/E/Eggen_Oe_01.htm

Det sosiale i vekkelsen har også stått sentralt. Det at det er flere forskjellige kulturer og urbefolkning har også hatt sin innvirkning på hvordan vekkelsen har vært.

Lyngelæstadianismen er veldig knyttet opp mot det lutherske, mot Confessio Augustana. Dette er en av de tingene som kjennetegner akkurat denne bevegelsen. De har ofte hjemmedåp siden at det ikke er frelse for udøpte. Og alle vil jo at barna skal være døpte og få del i frelsen. For uten frelsen vil de i følge denne retningen være forlapt. Det at omvendelsen kommer i voksen alder gjør ikke slik at det er nødt til å være voksendåp også. Bevegelsen blir nå sett på som selvrekutterende.⁵¹

I Lyngen vil de læstadianske møtene gå mellom det å være i en forsamling og det å være i en kirke. Som læstadianere trenger de ikke kirkebygget, med de vil i stede trenge forholdet mellom dem og Gud. Det vil også være en fordel at de har et samhold seg selv i mellom. Det at de går til omvendelse vil bare si at de får ett personlig forhold til Gud og dermed kan man si at de er frelst.

Det fra å være innenfor og utenfor mentaliteten er gått mer bort de siste årene og det er blitt et mer personlig forhold, eller vanekristendommen har kommet inn i disse kretser også og det fører til at læstadianismen ikke har like mye å si i samfunnet som det hadde før. Dette kan man si har skjedd med kirka i Norge generelt.

Før var det kirka som la frem reglene og hadde med at de ble fulgt. Det var fra kirka nye regler ble kunngjort. Man kan ut fra dette si at selv om læstadianismen er negativ mot forandringer, så vil det etter hvert komme forandringer i den retningen også, i hvert fall etter hvert som den yngre garde kommer til. Dette er fordi at det mest sannsynlig vil være vanskelig å holde fast på noe som man ikke har et slikt forhold til og ikke vet begrunnelsen for at det er slik.

Dette igjen fører til at fraksjonene innenfor en retning får annen betydning enn den hadde fra tidligere tider. Bevegelsen som var en vekkelse og protest mot det vedtatte sosiale har ikke helt samme effekt lengre. Så selv om læstadianismen var en religiøs og sosial vekkelsesbevegelse er ikke den sosiale vekkelsen like sterk når som den var når vekkelsen kom.

⁵¹ Malmbekk med flere: 2004 side 245

Ut fra disse forutsetningene kan man si at det er en tilbakegang fra da samene følte seg uvelkomne i det norske samfunn, slik kan være med vekkellesbevegelser i Norge i dag.

Dette kan man se på som et pendelperspektiv. Det man prøver å unngå vil slå tilbake dersom man går for langt i andre retninger.

Vi kan også si at læstadianismen lærte med Kautokeino-opprøret at det ikke skal ta for eller mot en sak. Så selv om de i følge litteraturen er mer enige i det som prestene i utbrytermenigheten Strandebarm prosti forkynner, følger de prinsippet om ikkevold og ikke opprør. Og dermed vil de fortsette være i statskirka uavhengige om de kanskje mener den ikke forkynner det den burde. Men dette kan være forskjellige meninger i de ulike fraksjonene.

Ut fra dette kan man si at selv om utviklingen for oss utenfor kan se ut som det er på stedet hvil, så vil det innenfra være muligheter til å finne utviklinger. Gjerne i form av at det utvikles flere grener.

Kapittel 4: Læstadianismen i sammenheng med andre vekkelser.

4.1 Haugianismen som kontrast til læstadianismen.⁵²

Lekmannsbevegelsene oppsto med Hauge⁵³ og i læstadianismen er det dette som er videreutviklet og som en fortsettelse. Og siden man ikke kan se på en vekkelse uten å se på hva som skjer ellers i verden så velger jeg å se på likhetstrekk i disse bevegelsene.

Haugianismen er en vekkelsesbevegelse som hadde sitt utspring i Hans Nielsen Hauges forkynnelse. Dette foregikk omtrent samtidig med at læstadianismen fikk fotfeste i Nord-Norge. Dette var en vekkelse for middelklassen og hvor de egentlig la vekt på litt av det samme som ble lagt vekt på i læstadianske bevegelsen. Haugebevegelsen hadde sin utbredelse helt til Tromsø, men i Nord-Norge var det gjerne et byfenomen.

Hauge og Læstadius kan etter mitt syn egentlig si at de forkynte det samme, forskjellen er hvem de henvendte seg til. ⁵⁴Enten de henvendte seg til høyere eller lavere grupper i samfunnet så var vekkelsesbevegelsen bygget på det samme: det at det var du alene som var ansvarlig for dine handlinger og hvor du havnet etter døden. Det var ikke bare embetsmenn som skulle legge sitt syn på kristendommen, det kunne man gjerne gjøre utenfor kirka også. Det var at folk var rettroende som var viktigere enn at de hadde mange års utdanning. Dette førte jo til at de hadde forskjellige klientell og hvem som syntes de talte mest til dem. Forholdene i samfunnet telte mye.

De største forskjellene er vel egentlig om hvem de henvendte seg til. Mens Læstadius henvendte seg til samer og kvener og folk som gjerne ikke kunne avansere sin klassetilhørighet var Hauge mer på at det skulle være mulig å komme seg opp. Begges vekkelse gikk ut på at det er du selv som er ansvarlig for hva som skjer og du må selv kunne jobbe deg opp mot hva du egentlig vil. I Nord-Norge var det gjerne embetsfolk og samer, mens det i sør var flere klasser.

⁵² Elstad M.fl. 2002. Side 137

⁵³ Furre, Berge 1996 side 42

⁵⁴ Egen refleksjon

Haugianismen bar preg om at Hans Nilsen Hauge gikk rundt med sin forkynnelse, men i likhet med Læstadius var det ikke populært fra kirka at det var andre enn prester som hadde grep om forkynnelsen. Men i motsetning til hvordan læstadianer bevegelsen utviklet seg så ble haugianer bevegelsen en bevegelse som ikke hadde akkurat samme utgangspunkt. Og selv om Hauge var på sin forkynnertur helt opp til Tromsø fikk de ikke særlig stort fotfeste der.

Hauge har klart å holde sin vekkelse samlet, mens det i Læstadianismen er delt inn i mange forskjellige fraksjoner, Dette handler mye om hva de ser på som den viktigste veien til å komme til frelse og det at det er flere forskjellige tolkninger av Læstadius lære. Felles for alle fraksjonene er at det er i norsk målestokk og syn veldig konservative og at de har sine egne bønnemøter og syn på hvordan en gudstjeneste skal forordnes. Felles for alle vekkelsesbevegelsene er at det gjerne er en predikant som forteller hvordan ting skal være.

Læstadianismen og haugianismen har likehetene fra at de har samme utspring, fra den pietistiske kristendomsforståelsen⁵⁵. Men grunnen til at det ikke gikk var at disse vekkelsene strakk seg mot forskjellige samfunnsklasser. Problemene i disse samfunnsklassene var forskjellig., Haugianerne kunne avansere, mens det kunne ikke læstadianerne. Verken læstadianismen eller haugebevegelsen ble sett på som noe veldig stuerent hos embetsmennene. Disse førte til at det ble vanskeligere å ha kontroll over det som ble lært og når dermed folk gjerne ikke gikk i kirka så ville det samtidig gjøre seg vanskelig å kunne drive med formaninger som prekenene gjerne da var. Det skulle drive opplysningsarbeid, men når folk ikke møtte opp der opplysningen fant sted ble dette vanskeligere.

Under brenningen av Finnmark under 2. verdenskrig ble hele Nord-Troms og Finnmark evakuert på. Dette igjen førte til at læstadianismen ble mer kjent i Sør-Norge. Dette for at folk som hadde kommet til tro under læstadianismen ble tvangssendt til steder lengre sør i Norge.

Som alt annet som er påvirket av menneskene vil det være både negativ og positive ting med vekkelse. Det vil også være i bevegelse. Læstadianismen har opp gjennom tidene holdt seg statisk og dette handler om hvordan vekkelsesbevegelsen er grunnlagt.

En av forskjellene i læstadianer retningene er synet på gjendåp og dåpen generelt. Hva

⁵⁵ http://hvilestedet-og-oasen.origo.no/-/bulletin/show/179798_laestadianismen

kommer egentlig først: dåpen eller troen? Og hva må være tilstede for at det skal være en sann tro og ikke bare et sikkerhetsnett. Dette er ting som blir diskutert innenfor vekkelsesbevegelsene.

Med dette kan man si at mens Hauge holdt mest til for bønder var Læstadius for de som levde under enda dårligere kår.

Men i motsetning til Hauge ble Læstadius aldri satt i fengsel for brudd på reglene om forkynnelse og Læstadius hadde sin prestegjerning i kirka, mens Hauge aldri hadde den formelle utdannelsen. Dette igjen førte til at mens Hauge virket som bonde så var fortsatt Læstadius innenfor kirka. Og mens Hauge holdt til i sør der det var klare landsgrenser så var ikke grensene så tydelig i Nord. Her var språket et tydeligere skille enn geografi.

Ut fra dette kan man si at Læstadius og Hauge hadde like, men forskjellige vekkelsesbevegelser. I motsetning til Læstadius hadde ikke Hans Nilsen Hauge noe formell utdanning⁵⁶ og dermed hadde Huges bevegelse helt andre kår for å lykkes enn Læstadius. Siden Læstadius var teologutdannet hadde han lov å drive med forkynnelse. Læstadius oppmuntret lekfolk til å være predikanter, det samme gjorde Hauge. Og dette førte til at bevegelsene hadde likheter i seg.

Læstadius hadde i sin vekkelse i likhet med Hans Nielsen Hauge ikke vekt på at det var viktig med et forsamlingshus. Her var det den personlige kontakten med Gud og tilbedelsen som var viktigst. Det kunne like gjerne være en lek gudstjenesteleder som en som var utdannet. Det var gjerne talene til Læstadius som sto høyest innen for retningen. Dette førte til at det ble skille mellom de forskjellige retningene når Læstadius døde og ingen hadde den absolutte autoriteten lengre.

Det har gjerne vært andre vekkelsesbevegelser også opp gjennom tidene, noen ble bare borte, mens andre gikk ut av kirken som eget kirkesamfunn. Det er veldig ofte at vekkelsesbevegelsene som oppstår til slutt går ut som et eget kirkesamfunn, en frikirke som en reaksjon på det de bryter fra. Dette er en av forskjellene både til Hauge og Læstadius. Begge ble værende i statskirka i Norge og ble aldri noe eget kirkesamfunn. Selv om Haugebevegelsen ble til en misjons forsamling. Læstadianismen fortsatte med gudstjenester i

⁵⁶ Furre, Berge 1996 side 41

kirka, mens haugianerne fikk sin egen misjonsforsamling. Ut fra dette er det forskjeller på de to vekkellesbevegelsene. Dette viser til at det finnes både likheter og forskjeller i bevegelsene.

Kapittel 5: Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg tatt ett oppgjør med mine fordommer mot læstadianismen. Det var ikke så enkelt som jeg først trodde det var. Og dette igjen førte til at jeg måtte vrake mine første ideer om hvordan oppgaven skulle skrives og formes. En av grunnene til dette var også at skulle jeg rekke se på alt så ville det blitt bøker og ikke en oppgave som i den store sammenheng kan sees på som ganske liten. Da jeg startet prosjektet trodde jeg at jeg skulle finne ut at læstadianismen var svart/hvit tenkning og ut fra den innstillingen gikk jeg i gang med lesingen.

Det jeg fant ut var at læstadianismen ikke var gammeldags, men revolusjonær sosialt sett. I sin begynnelse. Og det er ikke bare en religiøs vekkelser, men også en sosial vekkelser. Læstadius tok oppgjør med den åndelige og sosiale fattigdommen som fantes. Dermed ble læstadianismen sett på som en konkurrent til den norske kirke. Men det den ønsket egentlig å være var en utvidelse av det som skjedde i kirka, en supplement til den kristendommen som allerede fantes blant samene og de øvrige innbyggerne i de nordnorske fylkene. Bare en utvidelse av det som skjedde i kirka. Det var ett supplement. Læstadianismen var også en motpol mot fornorskningen siden det ble på samlingene oversatt alt som skjedde til alle minoritetsspråkene: Samisk og kvensk. Som en del av forskningsprosessene var det forbudt å bruke samisk i skolesammenhenger. Det at prekene ble oversatt til minoritetsspråk var dermed ett pluss.

Man kan også så en del likheter med vekkelsesbevegelsene som foregikk i Sør-Norge med den læstadianske man ser i nord. Dette kommer av at mens haugianismen henvendte seg til bønner og folk som kunne avansere, så vil læstadianismen henvende seg til et nomadefolk som ikke hadde de samme avansemulighetene. Ut fra dette kan man si at man i vekkelsesbevegelsene også hadde oppgjør med hva som foregikk på sosialt plan, så det er ikke bare den religiøse vekkelsen man finner i disse bevegelsene. Den gav de en grunn til å tro at man kunne få det bedre fra den sosiale fattigdommen også. Alle reglene de hadde i læstadianismen hadde noe med om hvordan samtiden er. Selv om læstadianer-bevegelsen var radikal så kan man si at den har blitt stående på stedet hvil, mens resten av verden har gått videre. Den sosiale vekkelsen er ikke så stor lengre, men de velger å holde seg til det de kjenner til og er mot at alt skal fornyes.

Alt dette er med på å påvirke oppfattelsen av hvordan læstadianismen er. I begynnelsen av oppgaven nevnte jeg en del av de fordommene jeg har mot læstadianismen og min innstilling. Siden jeg var påvirket av diverse kirkehistorie litteratur var det ikke denne konklusjonen jeg skulle komme fram til, men etter en del skriving og lesing så må jeg konkludere med at læstadianismen ble en radikal samfunnsendring i Nord-Norge. Det hjalp til med å ta oppgjør med den kulturen som fantes ellers i kirka. Og skal man forstå læstadianismen må man også forstå de forskjellige sosiale og tradisjonelle kontekstene.

Det at læstadianismen fortsatt er en del av statskirka og var det tidligere handlet om at Læstadius og de som var pådrivere på dette ville at det skulle være et supplement til statskirka, ikke i stede for dette. Og som en protest på de andre kirkesamfunnene som etablerte seg i Nord-Norge på 1800- og 1900- tallet.

I vekkellesbevegelsen Læstadianisme kan man finne både likheter og forskjeller mellom de forskjellige fraksjonene av kristendomsvarianter og læstadianismegrener som finnes.

Utbredelsen av læstadianismen kommer av at det er en sosial bevegelse i en del av Norge som lå langt fra maktsentrum. Dette igjen førte til at man kan si at læstadianismen opprinnelig var en bevegelse for samer og kvener. Men etter hvert har denne vekkellesbevegelsen blitt til en bevegelse for alle. I Nord-Norge er det mange som har nedarvet fordommer mot læstadianermiljøet. Og selv om læstadianismen har vært veldig inn i tiden, så har enkelte ting stivnet i den pietistiske tankegangen og dette igjen fører til at mange mener læstadianismen er en gammeldags vekkelles.

Andre grener av læstadianismen har hatt andre utviklingspotensialer enn det man finner i denne. Dette har ført til at vi snakker om en vekkellesbevegelse, men mange grener. Dette igjen har ført til at man kan si at Læstadius hadde stor påvirkningskraft når samene og nordområdene skulle kristnes.

Jeg begynte å skrive denne oppgaven med den innstillingen at jeg skulle få mine fordommer bekreftet, men ender opp med å ha fått det avkreftet og funnet ut at det man ser på som læstadianisme ikke er enten eller. Det er ganske mye mer under dette. Og jeg endte opp med ett prosjekt som har gitt meg mye å tenke på og mange frustrerte dager.

Man kan finne positive og negative sider med at Læstadianismen. Det positive er at den er vært med på å bevare det samiske med at det gjerne var samisk og finsk som var hovedspråket periodevis. Det har også bidratt til at man kan si at det har vært med på å stille enkelte samiske miljøer på sidelinjen og latt de holde seg på det konservative. Eller i hvertfall slik at de blir sett på som konservative.

Læstadianismen er ikke lengre bare en vekkellesbevegelse, men en sosial og religiøs vekkelles med forskjellige grener. Lyngen holder veldig til statskirka og dette kan man se i sammenheng med at den ville bryte og være et alternativ til at det var mange frikirker som ble startet akkurat rundt denne tiden.

Men ut fra at læstadianismen er delt i flere fraksjoner så kan man si at den har holdt seg stabilt på stedet hvil, samtidig som man kan si den har gått videre siden man har slike fraksjonene.

Når jeg startet dette prosjektet var jeg usikker på om læstadianismen var en vekkellesbevegelse, sekt eller bare helt ordinær fraksjon innenfor kirka. Jo mer jeg har skrevet har jeg funnet ut at det er en egen del av det religiøse livet i nord Norge man kan si går inn under statskirka. Nordnorske forhold har og vil alltid være annerledes enn i sør. Læstadianismen vil alltid være utsatt for diverse fordommer så lenge det ikke blir lagt opp til at man skal få vite mer om den. Dette er en mangel jeg oppdaget mens jeg jobbet med dette prosjektet. Så det kan oppsummeres med at det har vært både lærerikt og ufattelig spennende å se at mye av det jeg mente og trodde og de innstillingene jeg hadde til denne vekkellesbevegelsen å bli motbevist. Dette er virkelig noe jeg kan tenke å lære mer om senere.

Ut fra samtaler med både medstudenter og det at jeg har snakket med tidligere medstudenter som bor i Nord-Norge så har alle kommentert at det er spennende, eller så har mange som kommer fra Sør-Norge lurt på hva læstadianismen egentlig er. Litt rart at man bor en plass hvor denne vekkellesbevegelsen står sterkt, men man vet ingenting om den uansett.

Som en fra Nord-Norge har alltid læstadianismen vært noe rart, noe man bare hører om at det er der alle rare folkene er. Og dette er en av fordommene jeg prøver å gjøre noe med mentalt sett.

For å komme inn på læstadianismen må man også gjennom andre vekkelsesbevegelser. Her kan man finne både likheter og forskjeller om hvordan vekkelsene foregikk. Ut fra dette så kan jeg si at vekkelsene var lik, men forskjellig mellom nord og sør. Mye av dette kommer fra geografi og det sosiale.

Helt til slutt i oppgaven vil jeg oppsummere med at Norge aldri har vært et homogent land med bare en religion. Dette kommer av at man i nord alltid har hatt stor påvirkning fra de andre nordområdene med blant annet åpne grenser. I tidligere tider var ikke dette så veldig viktig å legge merke til, men det ble mer viktig under den kalde krigen hvor trusselen for angrep på Norge kom i fra øst hvor grensene hadde vært forholdsvis åpne. Hvordan og når vekkelsene nådde de forskjellige delene er heller ikke helt samme. Norge er stort og mangfoldig.

Jeg har i denne oppgaven valgt å belyse problemstillingen ved hjelp av Lyngenretningen og læstadianismen generelt. For å kunne forstå hvorfor man hadde vekkelsesbevegelser må man se på samfunnet de oppsto i. Lyngenretningen er spesiell siden de har et veldig ortodoks-luthersk dåpssyn og at dette er eneste retningen vi kun finner i Norge.

Lyngenretningen oppsto som en reaksjon på andre kirkesamfunn som holdt på å etablere seg. Det var også annerledes enn andre grener av læstadianismen siden denne grenen var påvirket av at det var sjøsamer som var fastboende, mens andre plasser var det mer reindriftsamer som var et flyttfolk. Man kan derfor si at læstadianismen ble påvirket av hvor den oppsto og hvem som var predikanter i begynnelsen.

Som konklusjon eller oppsummering som det også kan være kan man si at selv om Læstadianismen (som de fleste vekkelsesbevegelser) begynte som en religiøs og sosial vekkelse som la vekt på at alle var ansvarlig for seg selv og sine handlinger har den utviklet seg til å være en mer religiøs en sosial vekkelse. Dette kan komme av at det er blitt en helt andre samfunnsproblemer enn det var når læstadianismen oppsto.

Selv om læstadianismen har utspring i samme vekkelsesbevegelse kan man også finne mange forskjeller på de forskjellige grenene. Dette kommer av at det har vært utvikling i grenene, men at de ikke klarte samles om samme lære, noen grener legger mer vekt på Luthers tekster

enn andre.

Både Lyngelæstadianismen og de andre grenene av læstadianismen kan sies å være kulturbevarende. Dette er fordi at det var bevaring av det samiske språket og dermed ble det en motpol mot fornorskningen som samene ellers ble utsatt for. Læstadianismen kan i denne sammenhengen sies å både være sosial og religiøs vekkelser, som etter hvert har forandret seg til å kun være en religiøs vekkelser.

Ut fra dette er læstadianismen en religiøs (og sosialt forankret) vekkelser som på tross av, eller på grunn av omstrukturering og splittelser har holdt seg på et nivå slik at den blir sett på som gammeldags og konservativ, mens den var radikal i sin samtid.

Lyngen er den retningen som er mest forandret enn de andre. Dette kommer av at det blant annet er mer tro mot for eksempel Luther enn Læstadius. Luther har en stor autoritet i denne retningen.

Ergo kan man oppsummere hele oppgaven og oppgavearbeidet: Alle har sin mening om læstadianisme og læstadianere, og selv om deler er blitt mer liberal så holder de fortsatt til på det de utenfor ville kalle konservativ uansett om de kaller seg de konservative eller de liberale. Og dette har vært et utrolig spennende prosjekt siden det er noe jeg hadde lite kunnskap om når jeg begynte med dette.

Det er den personlige omvendelsen som gjør om det er en vekkelserbevegelse eller ikke. Læstadianismen, da spesielt Lyngenretningen legger til grunne for at det er den personlige omvendelse, syndebekjennelse og barnedåp som må være tilstede for at folk skal bli frelst og for at du skal kunne ha et oppgjort forhold til Gud.

Litteraturliste

Artikler og bøker:

Aadnanes, Per M :*Læstadianismen i Nord-Noreg*. Tano 1986

Andreassen, Bengt Ove: *Mellom Luther og Læstadius. Sjølstendigjølringa av Lyngen-læstadianismen 1900-1948* Hovedoppgave i religionsvitenskap. Uitø 2001

Berglund, Torjer O «*Men kirken er de helliges forsamling...*» Lyngelæstadianismens forhold til den norske kirke 1941-1980, Hovedoppgave i religionsvitenskap. Universitetet i Tromsø 2000

Bjørklud, Ivar: «*Fjordfolket i Kvænangen*» Universitetsforlaget 1985 Kapittel 11

Elstad M.fl. *Illustrert kristendomshistorie*. Fagbokforlaget as, Bergen 2002

Furre, Berge: «Hans Nilsen Hauge og det nye Norge» i (red) Christoffersen, Svein Aage: *Hans Nielsen Hauge og det moderne Norge 1996* ss. 7-14

Jensen, Thorkildsen, Tønnesen (red) *Kirke, protestantisme og samfunn*, tapir akademisk forlag, trondheim 2006

Johnsen, Tore: *Jordens barn, solens barn, vindens barn: kristen tro i et samisk landskap*, Verbum forlag 2007

Karlsen, Tina Cathrine «*bedehuset i Skibotn, harmonisk sameksistens eller ekskluderende maktfelleskap?*» Masteroppgave i religionsvitenskap, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Tromsø, Våren 2006

Kristiansen, Roald: *Samisk religion og læstadianisme*. Fagbokforlaget 2005

Kristiansen, Roald (red): «*Väckelsen utan grensär*» Stensilserie D nr 01, universitetet i Tromsø 2002

Kristiansen, Roald: «*Gud på nordnorsk*» Skriftserien «etterutdanning for prester» bind 4, 1998

Læstadius, Lars Levi: *Fragmenter i lappska mythologien «Gudelâra»* Angelica forlag AS, Tromsø 2003 side 6-68

Læstadius, Lars Levi «*Fragmenter i lappska mythologien*» Gummerus printing, Jyväskylä, Finland 1997 7-11

Malmbekk, S m.fl.: *Et hellig land for Gud. Hålogaland bispedømme 200 år*, Universitetsbiblioteket i Tromsø skriftserie 2004

Norderval Ø og Nesset S :*Vekkelse og vitenskap. Lars Levi Læstadius 200 år* Ravnetrykk

Tromsø 2000

Sivertsen, Dagmar: *Læstadianismen i Norge*, Oslo, Land og kirke 1955

Thorkildsen, Dag «*vekkelse og modernisering på 1800- tallet*» i heimen 2 ss 160-180, universitetsforlaget 1998

Internett:

CA: <http://www.delk.no/bergen/ressurs/ca.htm#9> 18.12.10

Digitalarkivet: <http://www.digitalarkivet.no/cgiwin/WebMeta.exe?slag=vismeny&katnr=1&mnennr=5> 18.12.10

Kart: <http://maps.google.no/maps?hl=no&tab=wl> 18.12.10

Kvensk institutt: <http://www.kvenskinstitutt.no/> 18.12.10

Lyngenretningen: http://www.anthrobase.com/Txt/E/Eggen_Oe_01.htm 18.12.10

Læstadiansimens fremvekst. <http://www.love.is/roald/lestad01.htm> 18.12.10

Læstadianismen i Finland. <http://lestadiolaisuus.info/index.php> 18.12.10

Oasen: http://hvilestedet-og-oasen.origo.no/-/bulletin/show/179798_laestadianismen 08.01.11

Om Erik Johnsen: <http://home.c2i.net/manndalen/> 08.01.11

Om Raattamaa <http://lestadiolaisuus.info/henkilot/raattamaa/index.php> 18.12.10